

Osamosvojitvena vojna na Bistriškem

"Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice." (Generalna skupščina OZN, št. 217 A (III), 10. 12. 1948)

ŠOLSKI CENTER POSTOJNA
SREDNJA ŠOLA
Gimnazija Ilirska Bistrica

"Vsa ljudstva imajo pravico do samoodločbe; na podlagi te pravice svobodno določajo svoj politični status." (Resolucija Generalne skupščine OZN, št. 1514, 14. 12. 1960)

Avtorica:
Sonja Škrlić Počkaj

Lektorica:
Katja Koren Valenčič

**Dijaki, ki so sodelovali pri
pripravi razstave
(po abecednem redu):**

Enej Bačić, Eva Batista, Nika Česnik, Nina Dekleva, Rebeka Dekleva, Miha Derenčin, Laura Fatur, Luka Fidel, Jure Gustinčič, Tina Iskra, Aljaž Jug, Armin Kremlj, Tevž Lever Boštjančič, Nika Lilič, Ana Mikuletič, Monika Možina, Brigita Novak, Maja Penko, Luka Perovič, Špela Pugelj, Rok Renko, Mariana Rolih, Metka Rolih, Sabina Prica, Lara Štemberger, Anja Tomažič, Žiga Tomažič, Tjaša Turco, Tjaša Uljan, Vladimir Urh, Nuša Valenčič, Manca Vodopivec, Leon Žagar

KRAJEVNA SKUPNOST ILIRSKA BISTRICA

Jurčičeva ulica 1
6250 Ilirska Bistrica

TERITORIALNA OBRAMBA

Po napadu držav članic Varšavskega sporazuma na Češkoslovaško leta 1968 je jugoslovanska oblast sklenila, da Socialistična federativna republika Jugoslavija (SFRJ) potrebuje bolj učinkovite oborožene sile. Sprejeta je bila doktrina splošne ljudske obrambe, ustanovljena je bila Teritorialna obramba republik in pokrajin.

Po izkušnjah iz druge svetovne vojne je bila Teritorialna obramba (TO) organizirana predvsem v obliki odredov. V organizaciji oboroženih sil je imela TO vlogo pomožnih sil Jugoslovanske ljudske armade (JLA). Ob morebitnem napadu na SFRJ bi bilo težišče obrambe na glavnih smereh prodora nasprotnih sil skoncentrirano na JLA, TO pa je v takratni organizaciji predstavljala prostorsko komponento – zato je bila razvejana po vseh občinah.

Enote TO so ustanovljale, oskrbovale in vodile Republika Slovenija (RS), občine in delovne organizacije oziroma podjetja. Poveljevalni jezik v RS je bil slovenski. Pripadniki TO so se počutili kot slovenski vojaki in enako so jih sprejemali prebivalci.

TO se je v prvih letih formiranja oboroževala iz presežkov orožja JLA, v 80. letih 20. stoletja pa je bil urejen slovenski način financiranja štabov TO. Slovenska TO se je oboroževala s sodobnejšim lahkim pehotnim in drugim orožjem, to pa je skrbelo in motilo poveljstvo JLA.

Hkrati so vedno več najodgovornejših dolžnosti v TO prevzemali aktivni častniki JLA. Ob vedno očitnejših ciljih Srbije, da si podredi vso Jugoslavijo, se je pri jugoslovanskem vodstvu večalo nezaupanje do slovenske TO. Motile so ga povezanost slovenske politike in TO ter prevelika liberalnost in slovenskost glede decentralizacije SFRJ.

Demokratske volitve v RS leta 1990 in zmaga opozicije so centralno oblast v Beogradu spodbudile, da je Republiškem štabu TO (RŠTO) izdala nalogo, naj razoroži enote slovenske TO.

Leta 1990 je bil komandant TO Republike Slovenije general Ivan Hočevar, načelnik RŠTO pa general Drago Ožbolt.

Januarja 1990 je general Hočevar od pokrajinskih in občinskih štabov TO ter od zaščitne brigade TO zahteval, naj mu posredujejo podatke o količini in vrstah orožja ter minskoeksplozivnih sredstvih, ki so jih pod nadzorom občinskih štabov skladiščili v objektih zunaj vojašnic.

Na podlagi dobljenih podatkov je general Hočevar 15. maja 1990 izdal ukaz, po katerem so morali vsi podrejeni štabi TO svoje orožje, strelivo in minskoeksplozivna sredstva, ki so jih hranili v objektih zunaj vojašnic, takoj predati JLA.

Ukaz je v imenu generala Hočevarja podpisal general Ožbolt in ga že 14. maja 1990 zvečer izročil poveljnikom trinajstih pokrajinskih štabov TO in 30. razvojni skupini. Ukaz je bil izdan dva dni pred prisego nove vlade, ki si je prizadevala za osamosvojitve Slovenije.

Ukaz o predaji orožja iz 15. 5. 1990

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI ŠTAB
ZA TERITORIALNO OBRAMBO

Št. SZ 625/1-90
Ljubljana, dne 15. 05. 1990

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
POKRAJINSKI ŠTAB
Dne 15. 05. 1990

Hranjenje oborožitve in streliva TO - ukaz
VSEM PŠTO, MŠTO LJUBLJANA IN 30. RŠKTO

Na podlagi Ukaza ZSLO GŠ OS strogo zaupno št. 19-1 od 14.05. 1990 in skladno z zastavljenimi nalogami, ki jih je zvezni sekretar za LO postavil na Vojnem svetu dne 27.04.1990 zaradi zanesljivega čuvanja oborožitve in streliva TO

U K A Z U J E M :

1. Predati na čuvanje orožje, strelivo in MES TO, ki je izven objektov JLA v objekte JLA. Pri realizaciji te naloge ugotoviti točno število, vrsto in količino orožja, streliva in MES, ki se morajo dati na čuvanje v objekte JLA in skladišča TO, ki so v objektih JLA. Pri pomanjkanju skladiščnega prostora v objektu JLA koristiti tudi druge prostore v kasarnah.
2. Izvzem orožja in streliva za usposabljanje se izvaja po navodilih in odobritvi 5. VO na zahtevo štaba (enote) TO preko RŠTO, ki mora biti najmanj 10 dni pred vajo.
3. Ta ukaz se nanaša tudi na strelivo 7,9 mm in 7,62 mm zagotovljeno za šole, ter oborožitev in strelivo enot za zveze DPS, ki je v naših skladiščih.
4. Celotne količine oborožitve, streliva in MES, ki se nahajajo na železnici, RTV, elektrogospodarstvu, letališčih, pošti in v drugih sistemih se povlečejo v skladišča TO oziroma JLA.

- 2 -

5. Orožje zaščitne brigade v Kočevski Reki bo posebej zastraženo s strani enot JLA na našo zahtevo.
6. Prevoz zagotovijo garnizije JLA skladno z načrtom predaje.
7. V primeru, da so štabi TO razdelili starešinam stalne sestave osebno ali strelno orožje ga je treba vrniti in vskladiščiti.
8. Pri izvajanju te naloge upoštevajte in se ravnajte po ukazanih ukrepih stopnje tajnosti glede na resnost naloge.
9. Orožje, strelivo in MES predajte do 19. 05. do 24.00 ure in o tem s telexom obvestite RŠTO.

RO/MP

KOMANDANT
TERITORIALNE OBRAMBE
REPUBLIKE SLOVENIJE
generalpodpolkovnik
Ivan Hočevar

V Sloveniji je JLA odvzela predvsem tisto orožje TO, ki je bilo v vojašnicah, drugega pa le delno, saj je TO ustavila odvzem orožja iz svojih skladišč, kjer je bilo to mogoče. V Sloveniji so menili, da je hotela JLA razorožiti republike, da bi preprečila prihodnje dogodke, tudi osamosvojitve.

Slovenska javnost se je na odvzem orožja burno odzvala.

Nova, aprila 1990 izvoljena slovenska oblast na čelu z Janezom Janšo, ki je postal novi sekretar za ljudsko obrambo, je občinske upravne organe za ljudsko obrambo takoj obvestila, da prepoveduje oddajanje orožja.

Akcija je bila pravočasna, saj je JLA do takrat pobrala orožje upravnih organov le v petih občinah.

Vrhunec so nasprotja dosegla oktobra 1990, ko je JLA nasilno zasedla prostore RŠTO, slovenska oblast pa je za novega v. d. načelnika RŠTO imenovala majorja Janeza Slaparja.

Ilirskobistriška občina nikoli ni imela dovolj denarja, da bi zgradila skladišča ali delovne prostore za potrebe občinskega štaba TO, zato sta bili vsa oprema in oborožitev občinske TO shranjeni v vojašnici v Vrbovem. Tako leta 1991 v Ilirski Bistrici ne moremo govoriti o predaji ali odvzemu orožja, saj je bilo le-to ves čas v vojašnici JLA.

Izjema so bili le orožje voda TO Lesonit, voda TO KS Ilirska Bistrica, orožje občinskih upravnih organov in puške Streleskega društva 4. junij iz Ilirske Bistrice. To orožje je bilo kasneje preneseno na skrivne lokacije.

V jesenskem času leta 1990 je bil del orožja predan v hranjenje na dom pripadnikom rezervne sestave diverzantskega in protidiverzantskega voda TO.

TO je morala v tem času skrivati tudi podatke o nabornikih, saj bi JLA lahko samostojno izvedla vpoklic obveznikov na služenje vojaškega roka v enote JLA.

TO Ilirska Bistrica je jeseni 1990 dobila večjo pošiljko orožja iz Kočevske Reke. V tej pošiljki je bilo okrog 200 kosov orožja, predvsem pušk M-48. Med orožjem so bili celo nemški avtomati in puške.

Vse skupaj je zadostovalo za oborožitev štirih vodov.

Tajna skladišča orožja

Spominsko obeležje na stavbi podjetja Transport

Nekdanji gasilski dom

Prenovljen objekt furnirnice Topol

Foto: Janko Rutar

Pri vzpostavitvi Manevske strukture Narodne zaščite (MSNZ) na Bistriškem je bil eden prvih **Janko Rutar, v letih 1990 in 1991 stotnik, zaposlen na Občinskem štabu TO (OŠTO) Ilirska Bistrica**, sedaj podpolkovnik in predsednik Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Postojna.

“Avgusta 1990 smo začeli razseljevati orožje in dokumente. Najprej smo odpeljali dokumente OŠTO v gasilski dom v Ilirski Bistrici in na postajo milice. Orožje, predvsem tistega iz Kočevske Reke, smo razselili v tri skladišča, pozneje pa še v četrtega. Prvo in tudi največje je bilo pri Ivanu Bergincu, ki je stanoval v gradu v Zabičah. V tem velikem posloju je bilo veliko sob in čumnat, tako da se je dalo orožje dobro skriti,” se spominja Rutar.

Drugi dve tajni skladišči sta bili v Ilirski Bistrici, v nekdanji Lesonitovi tovarni furnirja Topol in v avtoprevozniskem podjetju Transport, kjer so veterani pred leti odkrili spominsko obeležje.

“Ivan Berginc je v zabiškem gradu skrbel za največje skladišče orožja, varovali pa so ga naši varnostniki posameznih enot. To so bili Vladimir Žnidaršič, Boris Prosen in Vinko Iskra, ki so bili prvi pripadniki MSNZ pri nas. Skladišča so varovali dan in noč ter vsakih nekaj ur zamenjali lokacijo. Jasno nam je bilo, da varnostna in obveščevalna služba JLA aktivno spremlja vse naše dejavnosti.”

Ivan Berginc pred grajskim poslopjem v Zabičah

Foto: Tomo Šajn

V vojnem času so k Bergincu pripeljali še več orožja. Berginc ga je skrito uskladiščil pod streho vikend hišice, na samotnem kraju zunaj Zabič. Sem so kasneje vozili tudi prebegle vojake iz bistriške vojašnice in jih ob vodenju domačih lovcev ponoči vozili čez snežniške gozdove v Cerknico.

V času osamosvojitvene vojne je OŠTO aktiviral še druga skladišča po občini. Na posameznih domačijah so bile kar nekaj dni nameščene enote TO. Pri družini Primc, ki ima veliko domačijo, je bil na lokaciji med vrbovsko in bistriško vojašnico nastanjen jurišni odred.

Podobne funkcije skladiščenja orožja, namestitve štabov in hrambe dokumentacije, torej neoboroženih oblik odpora, so opravljale tudi druge družine.

MANEVRSKA STRUKTURA NARODNE ZAŠČITE

Janez Janša, republiški sekretar za ljudsko obrambo, Igor Bavčar, republiški sekretar za notranje zadeve, Jože Kolenc, Vinko Beznik in Tone Krkovič so začeli z oblikovanjem vzporedne organizacije za obrambo Slovenije. To je bila Manevrska struktura Narodne zaščite (MSNZ). Prvi načelnik MSNZ je postal Tone Krkovič.

Glavni vzrok za oblikovanje MSNZ je bilo zavarovanje ukrepov nastajajoče slovenske države, ki jo je takrat in pozneje najbolj ogrožala JLA. MSNZ je nastal kot odziv na zahteve JLA, naj ji TO preda orožje. Hkrati se je oblikovala nova, slovenska struktura na RŠTO, ker so staro garnituro sestavljali pretežno oficirji JLA, ki so bili tudi podrejeni JLA.

1. interpretacija

Manevrska struktura Narodne zaščite je sinonim za slovenske obrambne sile v drugi polovici leta 1990, sestavljene iz manevrskih enot Narodne zaščite (Teritorialne obrambe) in enot milice oziroma organov za notranje zadeve. Po tej interpretaciji je MSNZ mišljen kot organizacija vojaških oseb, pretežno pripadnikov TO, in pripadnikov organov za notranje zadeve Republike Slovenije.

Takšno razumevanje se potrjuje z ustanovitvijo ene same veteranske organizacije, v kateri so se združevali pripadniki "modrih" (milice) in "zelenih" (TO).

2. interpretacija

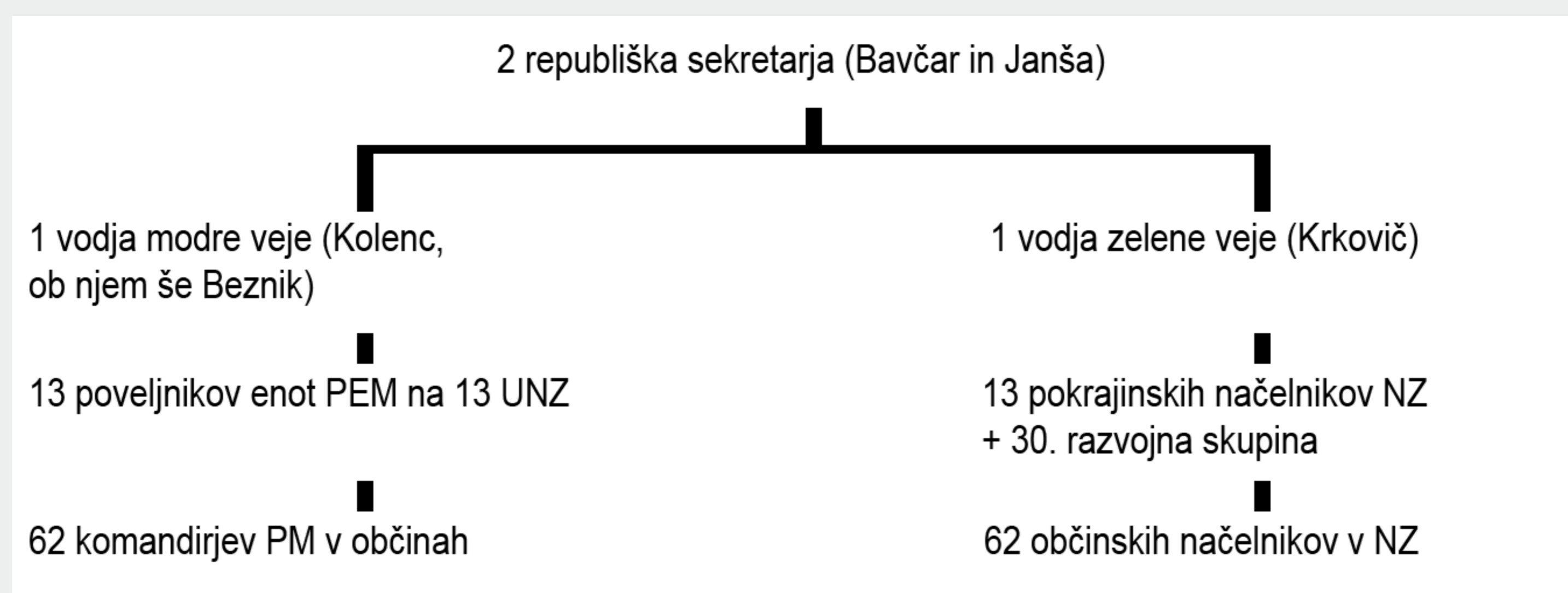
Manevrska struktura Narodne zaščite je samo ime za vojaški del obrambne strukture, ki so jo konec poletja 1990 prikrilo ustvarili organi slovenske republike namesto obstoječe, a nedelujoče Teritorialne obrambe, in to s ciljem prevzeti nadzor ter vodenje in poveljevanje v TO.

Taka interpretacija omogoča označevanje MSNZ kot predhodnika slovenske vojske. Poleg MSNZ so obrambne sile, ki niso bile nikoli poimenovane naravnost, sestavljale tudi enote milice oziroma širše organov za notranje zadeve, predvsem Specialna enota milice in Posebne enote milice.

Vir: Čepič, Z. idr. (2010). Prikrita modra mreža. INZ. Ljubljana. 2010, str. 10, 11

Organizacijska mreža 2-1-13-62.

PEM – Posebne enote milice
UNZ – Uprava za notranje zadeve
PM – Postaja milice
NZ – Narodna zaščita

Pripadniki "modre veje" MSNZ v občini Ilirska Bistrica

Franc Kovač

Zlatan Kovačević

Karlo Furlan

Pripadniki "zelene veje" MSNZ v občini Ilirska Bistrica

Alojz Baša

Anton Baša

Janko Baša

Ivan Berginc

Vinko Iskra

Marija Lovec

Leo Petrovič

Boris Prosen

Bogdan Renko

Janko Rutar

Viljan Štemberger

Vojko Štemberger

Danilo Štemberger

Vladimir Žnidaršič

Sprva je struktura delovala brez zakonske podlage; z ustavnim amandmajem, sprejetim 28. septembra 1990, pa je Slovenija tudi formalno prevzela vse pristojnosti nad TO. V začetku oktobra 1990 je bil v TO vključen tudi MSNZ, ki je s tem predal odgovornost obrambnih aktivnosti RS novoustanovljeni TO.

MSNZ je tako prešel pod okrilje TO, ki je bila kasneje preoblikovana v Slovensko vojsko (SV). Zaradi tega dejstva nekateri začetek nastajanja MSNZ štejejo kot začetek nastajanja SV, ki svoj dan sicer praznuje 15. maja.

Maja 1991 se je namreč začelo usposabljanje vojaških obveznikov v dveh učnih centrih (Igu pri Ljubljani in Pekrah pri Mariboru). Prvi vojaki so slovenski državi prisegli 2. junija 1991.

ORGANIZIRANOST TERITORIALNE OBRAMBE

TO je vodil Republiški štab (RŠTO), na čelu katerega sta bila komandant in načelnik štaba. Štab je bil najprej podrejen vrhovnemu poveljniku oboroženih sil, predsedniku Predsedstva SFRJ, po letu 1988 pa novoustanovljenim strateškim poveljstvom vojaških območij.

Do spomladi leta 1991 je bilo v Sloveniji trinajst pokrajinskih štabov TO. V Ilirski Bistrici je bil Občinski štab TO (OŠTO), ki je spadal v Pokrajinski štab Notranjska (PŠTO).

Štabi oziroma poveljstva so imeli delno poklicno kadrovsko sestavo, v največji meri so enote vodili rezervni častniki. Štabi so vodili vojne enote, brigade in manjše, t. i. enote prostorske strukture TO, ki so jih sestavljali vpoklicani rezervni vojaški obvezniki. Ti so dejansko sestavljali slovensko TO.

Takšno strukturo TO je poznala tudi JLA, zato je hotela novoizvoljena slovenska oblast reorganizacijo TO. Nova struktura TO je predvidevala sedem pokrajinskih štabov.

Reorganizacija TO in sprememba mobilizacijskih zbirališč tik pred vojno sta povzročili veliko problemov obrambni strukturi, saj je to izredno zmanjšalo bojno pripravljenost obrambnega sistema.

Pričakovano največje težave so bile pri preoblikovanju občinskih štabov Postojna, Ilirska Bistrica in Cerknica v 41. območni štab Cerknica (ObmŠTO). Že pred reorganizacijo so v takratnem PŠTO – kot tudi v OŠTO Ilirska Bistrica in Postojna – pripravili predloge ter argumente za ustanovitev samostojnih ObmŠTO na območju občin Postojna in Ilirska Bistrica.

Argumenti za ustanovitev samostojnih ObmŠTO Postojna in ObmŠTO Ilirska Bistrica

- geostrateški položaj območja in pomen Postojnskih vrat
- veliko število enot JLA in njihova koncentracija na območju občin Postojna in Ilirska Bistrica
- različne zgodovinske izkušnje, ki jih je še posebej zaznamovala rapalska meja
- različna upravna, gospodarska, politična povezanost predvsem občine Cerknica, ki se je naslanjala na ljubljansko območje, ostali dve občini pa na koprsko
- slabša pokritost zvez, saj Javorniki in Snežnik območje preseka na dva dela

Kljub argumentom nova štaba nista bila ustanovljena in posledično sta s 1. 6. 1991 OŠTO Postojna in Ilirska Bistrica dokončno prenehala z aktivnostmi.

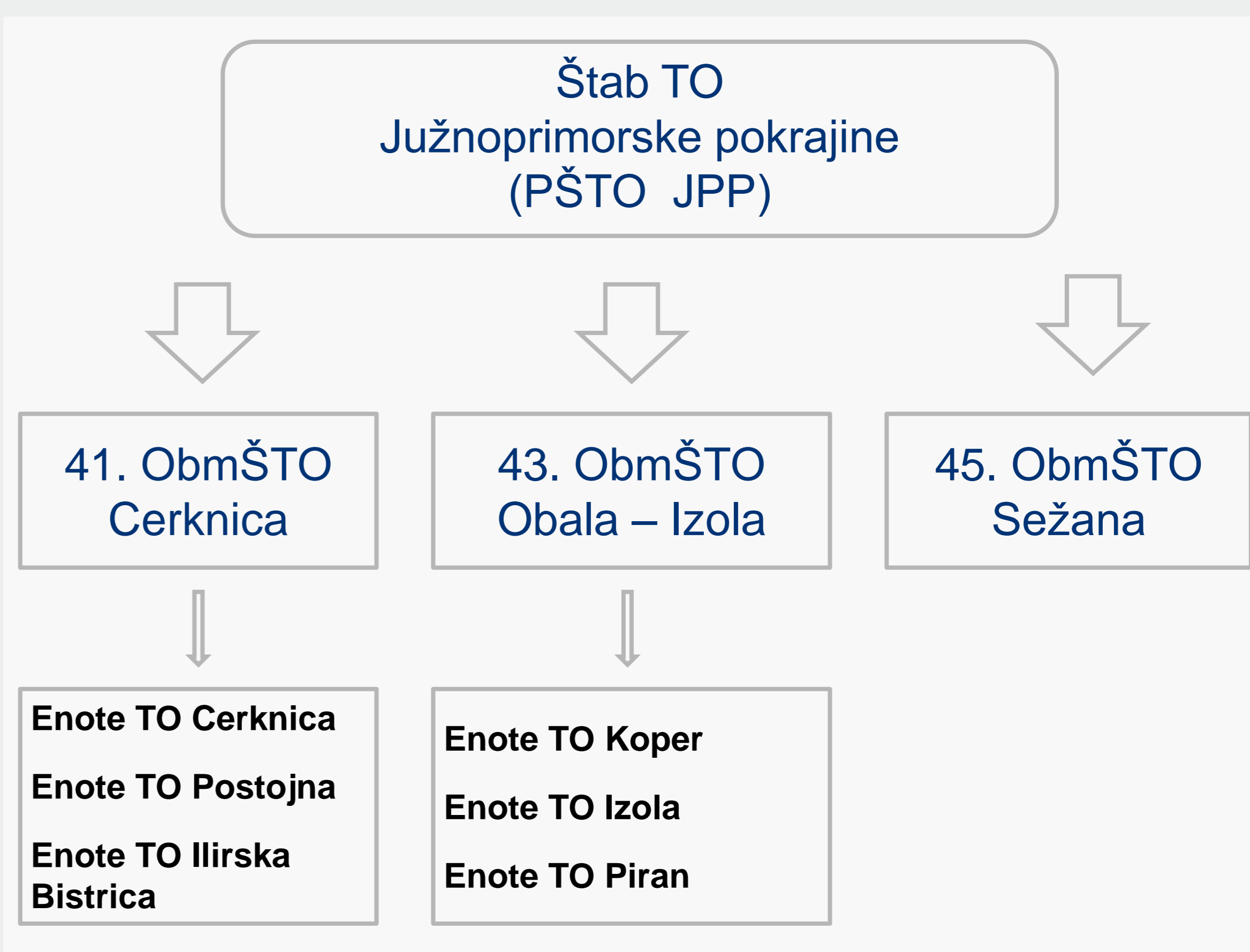
Ob začetku osamosvojitvene vojne na Ilirskobistriškem, to je 26. 6. 1991, pravzaprav ni bilo vodstvene strukture TO, ki bi dajala navodila enotam TO na terenu.

Vir: Milan Šajin in Janko Rutar

Nova organiziranost TO Republike Slovenije junija 1991

Vir: Vojaški muzej Slovenske vojske

Ustanovitev 47. območnega štaba (ObmŠTO) Ilirska Bistrica kot posledica težav med vojno

V avgustu 1991 je bila na sedežu ilirskobistriške občine ob prisotnosti slovenskega vodstva izvedena temeljita analiza bojnih aktivnosti v osamosvojitveni vojni na Ilirskobistriškem.

Ugotovitve analize so bile, da so sicer enote TO v neposrednih stikih z agresorjem (tj. v spopadu pri Kosezah, pri varovanju blokad) izkazovale veliko mero odločnosti in samoiniciativnosti, čutiti pa je bilo pomanjkanje štabne koordinacije, načrtovanja in vodenja bojnih akcij. Načelnik RŠTO polkovnik Janez Slapar in vodja obveščevalnega odseka RŠTO podpolkovnik Miloš Bregar sta že na analizi izrazila podporo ustanovitvi novega ObmŠTO.

1. januarja 1992 je bil ustanovljen nov, 47. ObmŠTO Ilirska Bistrica.

Ker je bilo že v prvih dneh vojne ugotovljeno, da poveljevanje 41. ObmŠTO Cerknica ne funkcionira najbolje, je bila aktivirana celotna rezervna sestava OŠTO Ilirska Bistrica, medtem ko so bile prištabne enote aktivirane selektivno, da so se pripadniki menjavali na sedem do deset dni.

Štab je prve štiri dni vojne deloval v Domu starejših občanov v Ilirski Bistrici (v izgradnji), potem pa se je preselil v lovski dom v Čeljah in tam ostal do konca osamosvojitvene vojne.

Jadran Mršnik, načelnik formalno neobstoječega OŠTO Ilirska Bistrica, 27. junij 1991

Foto: Vojko Čeligoj

Štab TO Južnoprimorske pokrajine (PŠTO JPP)

Poveljnik pokrajine TO: podpolkovnik Franc Anderlič (do 30. 6. 1991)
major Vojko Štemberger (od 30. 6. 1991)

Načelnik štaba: major Vojko Štemberger (do 30. 6. 1991)
v. d. načelnika, stotnik 1. st. Leopold Čuček (od 30. 6. 1991)

Poveljniki enot TO občine Ilirska Bistrica

- Poveljnik štaba: Vojko Štemberger, prej Mitja Derenčin
- Načelnik štaba: Jadran Mršnik
- Zaščitni vod: David Benigar
- Oddelek za zveze
- Zaledni vod: Leopold Stadler
- Jurišni odred: Jadran Kramar, Vlado Mihalič
- Četa za ognjeno podporo: Jožef Grahor
- Četa za posebne namene: Igor Knap
- Protidiverzantski vod: Peter Šircelj
- Diverzantski vod: Mihael Štemberger
- Vod TO KS Knežak: Anton Šorc
- Vod TO KS Pregarje: Rajko Ivančič, Boris Lever
- Vod TO KS Podgrad: Boris Drobnjak
- Vod TO KS Zabiče: Vinko Iskra
- Vod TO KS Ilirska Bistrica: Jadran Primc
- Vod TO podjetja Lesonit: Srečko Šestan

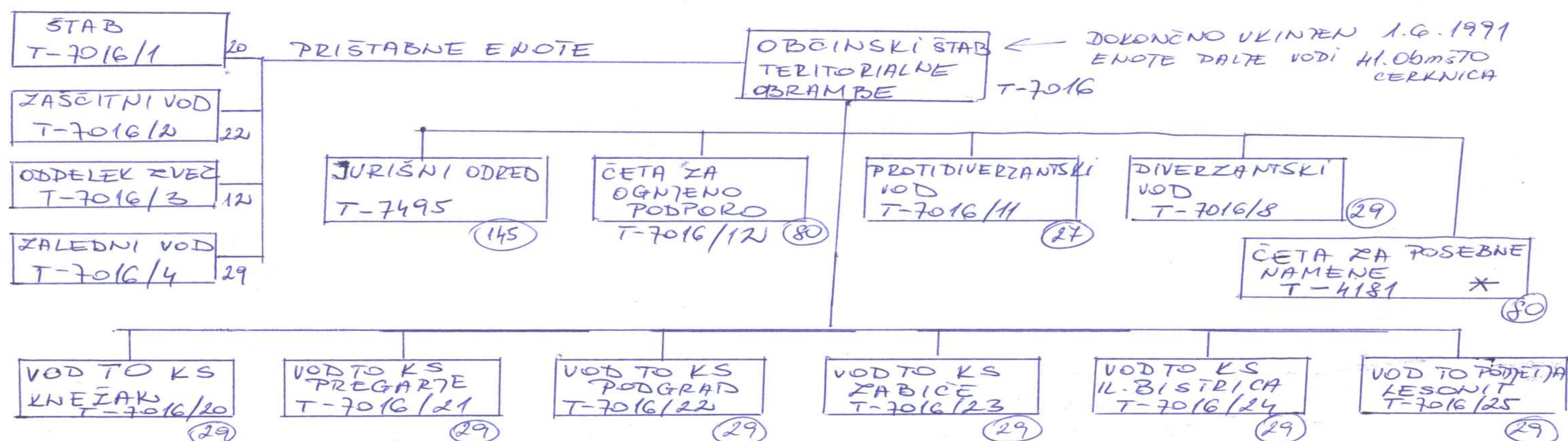
Del protidiverzantskega voda pri varovanju objektov Občine Ilirska Bistrica in OŠTO, junij 1991

Arhiv: Območno združenje VVS Postojna

Vir: Janko Rutar

ORGANIZACIJSKA SHEMA - STRUKTURE TERITORIALNE OBRAMBE OBČINE ILIRSKA BISTRICA V LETIH 1985 - 1991

OPOMBA: * ČETA ZA POSEBNE NAMENE JE BILA FORMIRANA V MESECU JUNIJU 1991. SE STAVLJALI SO TO VOJAŠKI OBLIEZNIKI, KI SO BILI PREDHODNA LETA KOT REZERVISTI PRAZPOPEJENI V ENOTAH JUGOSLOVANSKE LJUDSKE ARMADE

Avtor sheme: Janko Rutar

Jadran Kramar, leta 1991 poveljnik Jurišnega odreda

26. 6. 1991 je en vod Jurišnega odreda TO pri Jelšanah blokiral cesto, ki vodi z Reke v Ilirsko Bistrico, drugi vod je pri Podgradu blokiral cesto iz smeri Starod. Te blokade bi preprečevale morebitne okrepitve JLA iz reške smeri. Tretji vod pa je blokiral vojašnico v Ilirski Bistrici (teritorialci so bili na položajih na hribu pri Marinkovih borih).

26. 6. 1991 je JLA odšla iz vojašnice v Trnovem proti italijanski meji samo z oklepni vozili, brez pehotne podpore. Z blokado vojašnic, ki se je nadaljevala tudi naslednji dan, je TO preprečila podporo JLA njenim enotam na meji. Ker so bili člani JLA odrezani od matične brigade, niso dobili oskrbe, tudi hrane ne.

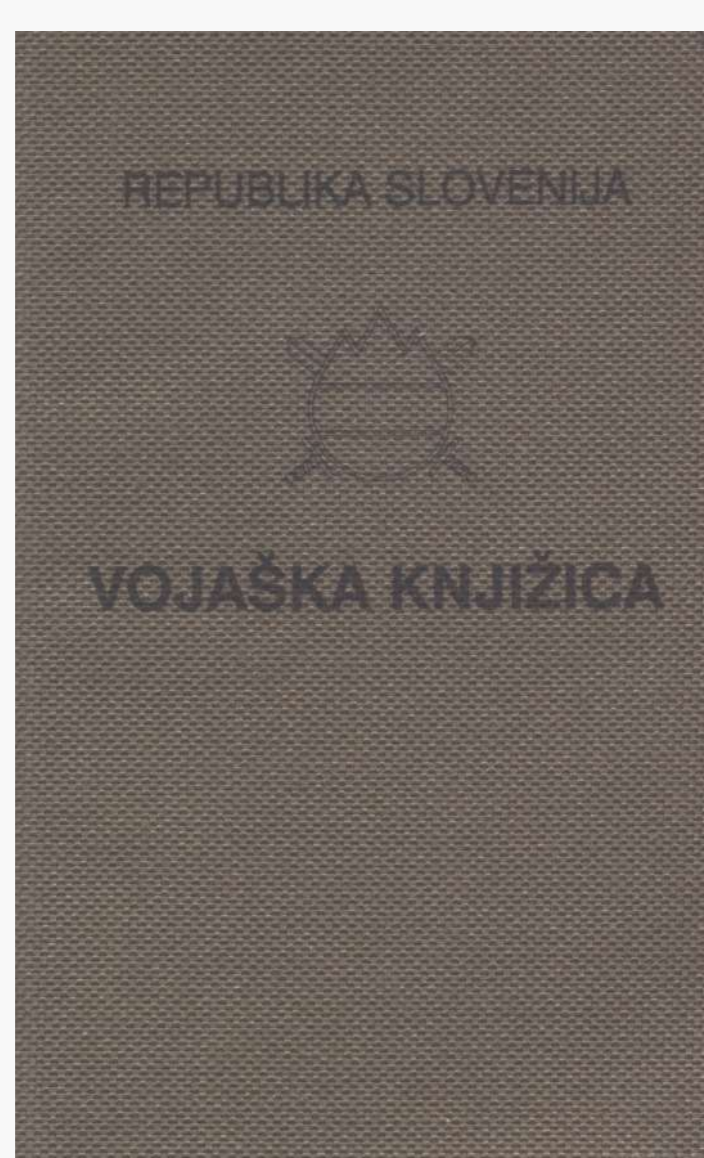
V naslednjih dneh je en vod TO pri odcepu za Smrje nadziral tudi cesto Ilirska Bistrica–Ribnica, en vod pa je bil premeščen v Harije, kjer je bilo tudi poveljstvo Jurišnega odreda TO. Iz Harij je poveljstvo nato odšlo v Trnovo (v hišo pri Globovniku), od koder so teritorialci nadzirali trnovsko vojašnico.

Na ilirskobistriškem območju do streljanja ni prišlo (izjema je le spopad pri Kosezah), ker JLA ni poskušala prebiti blokad TO. Tudi do intervencije JLA iz smeri Starod ni prišlo.

Ves čas je prihajalo tudi do dezinformacij, npr. da z Reke preko Lisca prihajajo tanki; zato je TO poslala v akcijo skupino gozdarjev, ki so posekali drevesa in z njimi zaprli cesto s hrvaške strani proti Zabičam, a premika tankov ni bilo.

V spominu mi je ostal tudi naslednji dogodek. V Harijah smo izvedeli, da prihaja iz Ilirske Bistrice proti Podgradu kolona tankov. Moj vod je bil razporejen na položajih pri cerkvi v Harijah. Odločil sem se zapustiti poveljstvo v vasi in iti na pomoč. S seboj sem vzel zdravnika dr. Trlina in dva bolničarja. Na poti je bilo zdravniku slabo, zato smo ga peljali v bližnjo hišo in tam je doživel infarkt. Marko Dujc je poklical rešilni avto in tako je iz Ilirske Bistrice namesto tankov pripeljal rešilec, ki je odpeljal zdravnika na urgenco.

Uničena vojaška knjižica SFRJ člana diverzantskega voda z vpisanimi datumi vpoklicev v TO (junij–oktober 1991) in vojaška knjižica RS z vpisanimi borbenimi aktivnostmi in udeležbo v vojni

Arhiv: Damjan Počkaj

Del diverzantskega voda pri nadzoru ceste Ilirska Bistrica–Ribnica, odcep za Smrje

Foto: Tomo Šajn

Člani protidiverzantskega voda pod barikado na Cankarjevi ulici v Ilirski Bistrici, 27. junij 1991

Arhiv: Občina Ilirska Bistrica

Ilirskobistriški zaščitni vod TO (T-7016/2) in diverzantski vod (T-7016/8) sta bila mobilizirana 24. 6. 1991 ob 20. uri.

Diverzantske in protidiverzantske enote so bile mobilizirane po načelu samosklica, pripadnike ostalih enot pa je klical upravni organ za ljudsko obrambo.

Ob začetku vojne je bil odziv mobilizirancev 41. ObmŠTO Cerknica skoraj stoodstoten, po 10. juliju 1991 pa je nekoliko upadel.

Jožef Grahor, leta 1991 poveljnik Čete za ognjeno podporo

Člani naše čete smo bili vpoklicani že pred razglasitvijo samostojne Slovenije. Junija 1991 smo se nahajali na Gomancih, nato pa v Prestranku in Postojni. Takrat smo bili oboroženi samo z lahkim pehotnim orožjem (puškami).

Kakšna je bila takrat naša naloga, pravzaprav nismo vedeli. Kasneje smo neformalno izvedeli, da smo bili v pripravljenosti za posredovanje pri zavarovanju prevoza orožja iz Ljubljane na različne lokacije na Primorsko.

V najbolj kritičnih dneh osamosvojitvene vojne na Ilirskobistriškem, to je 26. in 27. 6. 1991, je bila naša enota doma in v aktivnostih TO ni sodelovala.

Takoj po teh dogodkih smo bili ponovno vpoklicani. Tokrat smo imeli vso oborožitev, tudi minomete, ki predstavljajo glavno oborožitev čete za ognjeno podporo, saj omogočajo delovanje na razdalji nekaj kilometrov. Lahka pehotna oborožitev pa je namenjena predvsem samoobrambi enote.

Razporejeni smo bili na lokacijo nad bistriško vojašnico – na Črne njive. Naša naloga je bila stalna pripravljenost za napad na vojašnico z minometi. Do napada ni nikoli prišlo, saj so se razmere kmalu umirile in so se začela pogajanja.

V pogajanjih smo bili prav gotovo uporabljeni kot grožnja enoti JLA v bistriški kasarni. Položajev nismo zapuščali niti ponoči. Vzdušje pa je bilo precej negotovo, saj je JLA v trnovski vojašnici večkrat pognala tanke, ki smo jih slišali, večkrat pa so nas preletela tudi letala JLA.

Po uspešnih pogajanjih in sklepu, da JLA zapusti Slovenijo, smo si vsi oddahnili.

Število angažiranih
pripadnikov
41. ObmŠTO

Vod TO KS Pregarje na Starodu med osamosvojitveno vojno

Arhiv: Boris Lever

torek, 25. 6.	456
sreda, 26. 6.	543
četrtek, 27. 6.	764
petek, 28. 6.	815
sobota, 29. 6.	824
nedelja, 30. 6.	824
ponedeljek, 1. 7.	995
torek, 2. 7.	995
sreda, 3. 7.	1067
četrtek, 4. 7.	922
petek, 5. 7.	952
sobota, 6. 7.	749
nedelja, 7. 7.	968

Vladimir Žnidaršič, leta 1991 varnostni organ v rezervni sestavi TO

Že v času pred osamosvojitveno vojno sem bil kot obveščevalni in protiobveščevalni organ (POO) v rezervni sestavi TO. Med vojno je bila vsebina dela pretežno obveščevalne narave. Sicer sem bil zaposlen na KGP TOZD Vodovod Ilirska Bistrica.

V drugi polovici leta 1990 sem bil v Manevrski strukturi Narodne zaščite (MSNZ). Naša naloga je bila, da 24 ur na dan varujemo tajna skladišča orožja v občini Ilirska Bistrica.

Po 26. juniju 1991 sva z Borisom Prosenom vzpostavila obveščevalno mrežo v Ilirski Bistrici. Z našo koordinacijo je delovalo več skupin: prva skupina je opazovala in snemala dogajanje v vojašnici ter sporočala (ta skupina je delovala že pred 26. junijem). Druga skupina je nagovarjala vojake, naj zapustijo vojašnice. Tu moram omeniti tudi nekakšno skupino za propagando, ki je na bistriškem "placu" namestila ozvočenje, preko katerega so pozivali vojake, naj zapustijo vojašnico. Tretja skupina je skrbela za sprejem vojakov po izstopu iz vojašnice. Četrta skupina je po nekaterih stavbah v Ilirski Bistrici pisala grafite, usmerjene proti JLA. Zaradi umika oboroženih enot TO iz mesta smo postavili tudi peto skupino, ki je bila namenjena zavarovanju delovanja ostalih skupin. Ta skupina je bila sestavljena iz lovcev in seveda oborožena.

Operativne skupine so bile sestavljene po sistemu trojk, število je bilo odvisno od nalog, ki jih je opravljala ekipa. Največja je bila skupina za zavarovanje, ki je bila sestavljena iz devetih trojk, kar pomeni 27 članov. Sam nisem poznal vseh delujočih: za določeno nalogo sem namreč angažiral posameznika, ta pa je naprej izbral člane po svoji presoji.

26. 6. mi je okrog 11. ure obveščevalec iz Pivke poročal o povečanih aktivnostih tankovske enote JLA v Pivki, ravno tako sem bil takoj obvešččen o premikih tankov v vojašnici v Trnovem in o njihovem odhodu proti Podgradu in Ribnici.

Vsa obvestila sem takoj po prejemu vedno predal Pokrajinskemu štabu TO v Postojni, obvestil nadrejene v Ljubljani (upravo za Obveščevalno varnostno službo – OVS) in takratni sekretariat za ljudsko obrambo.

Preko obveščevalcev smo nato spremljali in snemali pot tankov do mejnih prehodov z Italijo ter dogodke ob postavljenih barikadah. Posnetki so bili dnevno posredovani tudi na RTV Koper.

Sam sem imel pred vojno in tudi med njo stike s kontraobveščevalci (KOS) JLA v bistriški vojašnici. Povedali so mi za pripravljene načrte za morebitni napad JLA na vitalne objekte v Ilirski Bistrici in mi jih tudi pokazali. Tarče so bili vodovod, transformatorska postaja Dobropolje, obe bencinski črpalki, osnovna šola, občinska stavba in tudi obe cerkvi. Ko sem jih vprašal, zakaj sta na seznamu tudi cerkvi, so odgovorili, da imajo informacijo, da se tam skrivajo teritorialci.

Vir: Kladnik, T. (2011). Vojaška obramba Slovenije 1990–1991. Defensor, Ljubljana, str. 287, 288

MILICA

Franc Kovač, leta 1991 komandir Postaje milice Ilirska Bistrica

V obdobju osamosvajanja Slovenije sem bil komandir Postaje milice (PM) Ilirska Bistrica, pomočnik pa je bil Zlatan Kovačević. Imeli smo še Oddelek milice (OM) Podgrad, komandir tega oddelka je bil Karlo Furlan. Imeli smo okrog 20 aktivnih in okrog 40 rezervnih miličnikov.

PM Ilirska Bistrica je svoje orožje do maja 1990, ko je bil izdan ukaz o predaji orožja v skladišča JLA, hranila delno na postaji, delno pa v vojašnici Vrbovo. To orožje smo vzeli iz vojašnice pod pretvezo, da ga moramo očistiti, toda nikoli ga nismo vrnili. Za hranjenje orožja smo izbrali lokacije in ljudi, ki smo jim zaupali. Lokacij tudi kontraobveščevalna služba JLA ni odkrila. Orožje smo hranili pri Ervinu Porti v Knežaku, v podjetju Javor na Baču, v gostilni v Koritnicah (pri Ruscu) in pri Dragu Jagodniku v Podgradu. Skrivališča smo imeli še v Podgrajah in na Premu.

Za namen vojne pripravljenosti smo sklicali rezerviste že 23. 5. 1991, ko je v učnem centru TO v Pekrah pri Mariboru prišlo do incidenta med TO in JLA. Rezervisti so bili od takrat naprej v pripravljenosti, že prej pa so prihajali na postajo milice na usposabljanje.

Že 25. junija 1991, po razglasitvi samostojnosti v skupščini v Ljubljani, je milica postavila kontrolno točko na meji s Hrvaško v Jelšanah. Tu sta bila takoj postavljena tudi dva zabojnika, v katerih smo imeli svoje prostore. Ta dogodek je nadvse pomemben – ima simbolno vrednost: označuje državnost, saj pomeni začetek vzpostavitve mejnega režima na mejah samostojne RS. Že čez dva dni, 27. junija, je JLA z uporabo sile in groženj oba zabojnika odpeljala na reški Trsat.

26. junija, ko so okrog 13.10 iz vojašnice v Trnovem odšli tanki, sem stal pri nekdanji bencinski črpalki v Trnovem. Da se v vojašnici nekaj dogaja, smo zaznavali že dan prej. Takoj po odhodu tankov iz vojašnice sem miličnikom izdal ukaz, naj tanke pri njihovem prodiranju ovirajo, kolikor se da. Ker smo ugotovili, da kolone tankov, ki je krenila proti Ribnici, ne bomo mogli ovirati, smo se z delavci OM Pivka dogovorili, da bodo oni postavili barikado pred Ribnico. Kolona tankov je nato krenila proti Vremski dolini in na prvo barikado naletela v Dolnjih Ležečah. Postavila jo je patrulja OM Divača. Kolona tankov, ki je šla proti Podgradu, pa je na prvo oviro naletela pri Zalčih.

S pomočnikom Zlatanom Kovačevićem sva odšla v Dolenjski potok, od tam pa čez Pavlico in Starod na magistralno cesto proti Podgradu. Tam sva naletela na stoječo kolono vozil. Večinoma so bili turisti, namenjeni na Hrvaško, veliko pa se jih je tudi vračalo z morja.

Kolono sva obšla in se v Podgradu srečala s kolono tankov, ki je naletela na barikado. Tu je bila prisotna tudi velika skupina ljudi ter miličnika OM Podgrad, Karlo Furlan in Tomo Kosančič, ki sta umirjala situacijo na barikadi. S pomočnikom Kovačevićem sva prehitela pripadnike JLA, ki so prebili barikado, in na pol poti med Podgradom in Hrušico postavila barikado s tovornjakom Cestnega podjetja Koper. Kolona tankov je na silo odstranila tovornjak in nadaljevala vožnjo. Midva sva v tem času pred odcepom za Plamo v Hrušici že postavila novo barikado iz dveh tovornjakov. Ko je JLA prišla do nje, je grozila, zato sta voznika tovornjakov, ki sta bila sicer hrvaška, vozili tudi odstranila in tanki so nadaljevali pot proti mejnim prehodom z Italijo.

Naj poudarim, da je bila naloga milice tisti dan le čim bolj ovirati vojaške kolone pri njihovem napredovanju, pa tudi sicer so bile ves čas osnovne naloge milice varovanje življenja ljudi in premoženja, vzdrževanje javnega reda in miru, urejanje in nadzorovanje prometa. Vse naloge v času osamosvajanja in vojne so bile prilagojene trenutni situaciji v povezavi z ukrepi in aktivnostmi JLA.

Naslednji dan so bile napetosti med nami in JLA v vojašnici Ilirska Bistrica. Ta vojašnica je bila v neposredni bližini takratne PM na Rozmanovi ulici. Vojaki so se vkopali pod vojašnico, tik ob cesti in postaji milice, zato sem šel k poveljniku vojašnice podpolkovniku Hodalju. Po najinem pogovoru so se vojaki umaknili v vojašnico. Pred tem je prišlo tudi do opozorilnega strela, ki ga je sprožil poveljujoči pripadnik JLA in je bil namenjen civilistu, ki je fotografiral položaj vojakov.

Nato je TO hotela zapreti Rozmanovo ulico in s tem dohod do vojašnice, zato je JLA pripeljala tank in ga postavila na križišče s cesto, ki pelje do Osnovne šole Antona Žnideršiča. Cev tanka je bila obrnjena proti PM. Po posredovanju pri komandi JLA v vojašnici smo se domenili, da bo cesta do vojašnice prosta, vendar nadzorovana, JLA pa je umaknila tank.

Istega dne zvečer, ko je potekal spopad pri Kosezah, smo z bistriške strani opazovali dogajanje, če bi bilo potrebno varovati življenja, premoženje, vzdrževati red ali posredovati, če bi prišlo do intervencije iz vojašnice.

V naslednjih dneh je v Ilirsko Bistrico dvakrat prišel general Marjan Čad, poveljnik reškega korpusa. Na obeh srečanjih smo se pogovarjali predvsem o prevozi JLA z Reke do Ilirske Bistrice. Dogovorili smo se, da s tovornjaki JLA lahko z Reke dovažajo hrano v vojašnico v Ilirski Bistrici. V določenem obdobju so bili vsi prevozi JLA nadzorovani.

11. junija je JLA z namenom zastraševanja z Reke v bližino mejnega prehoda Jelšane pripeljala tri oklepne transporterje, ki jih je po nekaj dneh umaknila.

Tajno skladišče orožja – stara Jagodnikova hiša

Drago Jagodnik, Podgrad

Po izdaji ukaza o predaji orožja JLA je maja 1990 k meni prišel komandir OM Podgrad Karlo Furlan in me vprašal, ali bi bilo lahko v naši hiši eno izmed tajnih skladišč orožja milice.

S tem sem se strinjal in orožje smo skrili na podstrešju nove hiše ter v sobo stare hiše. V stari hiši so bili trije zaboji z 80 pištolami, poleg tega smo hranili še avtomatsko orožje in strelivo. Za orožje v naši hiši so poleg mene vedeli še žena, mlajši sin in komandir OM Podgrad ter njegov pomočnik.

Zaboji v stari hiši so bili shranjeni v eni izmed sob pod mizami, ki so bile pokrite z dolgimi prti. V tej sobi sta občasno spala teta in njen mož, ko sta prišla na obisk. Nikoli nista ugotovila, da se pod mizami skrivajo zaboji z orožjem. To smo jima povedali šele kasneje.

Orožje smo pri nas hranili nekaj mesecev, verjetno do junija 1991.

Tomo Kosančič, leta 1991 miličnik Oddelka milice Podgrad kot VVO (vodja varnostnega okoliša)

Priprave milice na osamosvojitve so se začele že 1. decembra 1989, ko je milica preprečila prihod udeležencev "mitinga resnice" na slovensko ozemlje. S tem je zavrla velikosrbske težnje po zrušitvi tedanjih slovenskih oblasti, ki so si prizadevale za osamosvojitve. Ta akcija milice se je imenovala Sever. Po njej se imenuje tudi naše policijsko združenje vojnih veteranov. Še posebej intenzivno pa so se priprave začele po odhodu slovenske delegacije s 14. kongresa Zveze komunistov Jugoslavije januarja 1990. Priprave so obsegale zbiranje varnostno relevantnih podatkov o delovanju JLA in odzive prebivalstva na te dogodke.

Z rezervnim sestavom milice so se izvajale redne vaje v streljanju z bojno opremo milice in usposabljanje za opravljanje nalog milice. V oktobru 1990 smo redno zaposleni miličniki dobili dolgoceveno orožje in naboje ter plinsko masko. To opremo smo imeli doma, ker so obstajali indici, da lahko pride do agresije na Slovenijo še pred razglasitvijo samostojnosti. Ta delitev orožja je bila izpeljana tajno in zanjo so vedeli le družinski člani.

V desetdnevno vojno sem bil vključen kot poveljnik 2. operativnega območja na PM Ilirska Bistrica, kar je bila tretja funkcija za komandirjem PM in njegovim pomočnikom. Vodja 1. operativnega območja je bil komandir OM Podgrad Karlo Furlan.

26. junija 1991 sem bil aktivno udeležen pri dogajanju ob blokadah tankov JLA v Podgradu. Po preboju blokade v Podgradu in na Konfinu sem se po ukazu komandirja vrnil na PM Ilirska Bistrica in sodeloval pri sprejemu rezervnih miličnikov, deljenju opreme in urejanju prenočišč. Na srečo je bila postaja milice dovolj velika, da smo lahko vsi prenočevali tam.

Večino časa med osamosvojitveno vojno sem vodil patrolje, ki so opravljale naloge milice: od zbiranja obvestil o premikih sil JLA, kontrole na prometnicah z nalogo izslediti agente JLA, ki so delovali v civilnih oblekah, do zagotavljanja varnosti ljudi in premoženja. Klasičnih policijskih nalog, kot je nadzor vinjenih voznikov ipd., nismo opravljali, kar je bilo glede na situacijo razumljivo. Vozniki so izjemno upoštevali prometne predpise, saj prometnih nesreč praktično ni bilo.

K redu in disciplini na cestah je najbrž pripomogel tudi javno objavljen ukaz, da miličniki lahko uporabijo strelno orožje zoper vsakogar, ki se ne bi zaustavil na njihov znak. Zaustavljali smo tudi vozila JLA in s potniki opravili postopke na podlagi trenutnih ukazov, ki so se zamenjali tudi večkrat dnevno. Od tega, da se vojakom zapleni orožje, naboje, dokumente, do prepovedi vožnje.

V nočnem času smo imeli veliko dela s pobeglimi vojaki, ki so bili na služenju vojaškega roka v eni od bistriških vojašnic. V sodelovanju z Rdečim križem smo vsem preskrbeli civilna oblačila in obveščali svoje, kje se nahajajo njihovi sorodniki. S hrvaške smeri smo vsak dan sprejeli po več vojakov slovenske narodnosti, ki so pobegnili iz vojašnic na Hrvaškem ali v Bosni. V Slovenijo so jih vozili miličniki s Hrvaške v civilu in s civilnimi vozili. Takoj po prihodu v Ilirsko Bistrico se je vse odpeljalo v Zabiče v zbirni center, nato pa se jih je z avtobusi vozilo po gozdnih cestah preko Gomancev v Loško dolino. Vodiči so bili tudi rezervni miličniki, ki so pred vojno delali kot gozdarji na območju snežniških gozdov.

Med vojno smo na slovensko stran pridobili tudi nekaj oficirjev JLA. Poskrbelo se je, da se je skrila tudi njihova družina. Postopke so vodili kriminalisti. Sam sem poizkušal na slovensko stran pridobiti dva oficirja slovenske narodnosti, a sta prestop zavrnila z izgovorom, da sta prisego dala samo enkrat. Po končani vojni sta skupaj z enotami JLA odšla v Bosno. Po nekaj letih sta se vrnila v Slovenijo.

Med vojno sem na upravi v Postojni prevzel tudi naboje in zaščitne jopiče, ker jih prej nismo imeli in smo bili na cesti zelo izpostavljeni.

Zapis uredila: Irena Celin

Leon Počkaj, leta 1991 rezervist Postaje milice Ilirska Bistrica

V letih pred osamosvojitvijo sem bil večkrat klican v milico kot rezervist. V spominu mi je ostal prvi vpoklic konec novembra 1989, pred t. i. mitingom resnice v Ljubljani, ki je bil napovedan za 1. december 1989.

Trenja med Srbijo in Slovenijo so bila ogromna, protislovensko razpoloženje pa na višku. Srbski mitingaši so se odločili, da nam bodo v Ljubljani povedali svojo resnico. Vodstvo takratne SR Slovenije se je odločilo miting prepovedati.

Naš oddelek rezervnih miličnikov se je usposabljal na Kaliču pri Postojni, kjer smo vadili obvladovanje množic. Po načrtu bi moral naš oddelek napovedane avtobuse mitingašev ustavljati v Dolenjskem potoku (to je približno na pol poti med Ilirsko Bistrico in Jelšanami).

Na vsak način smo morali preprečiti prihod večje mase ljudi v Ljubljano. Ker so bili prihodi napovedani iz več smeri, je bil načrt ustaviti avtobuse že na meji. Avtobuse bi potem obrnili nazaj oziroma jih poskusili izprazniti. Če bi bili potniki preveč agresivni, pa smo imeli pripravljene tudi vodne topove in solzivec.

Odločnost in enotnost Slovencev je bila v tistih časih na visoki ravni, zato je bil miting dva dni pred datumom odpovedan. Verjetno so organizatorji spoznali, da do Ljubljane v nobenem primeru ne bi prišli, vsaj večje skupine ljudi ne.

V rezervo sem bil ponovno vpoklican nekaj dni pred osamosvojitvijo Slovenije. Izvajali smo patroljiranje in nadzor prometa ter spremljali premike vojske.

Na dan osrednje državne proslave so iz vojašnic v Trnovem proti mejnim prehodom z Italijo krenili tanki.

V spominu mi je ostalo, da sem zvečer poslušal osrednji dnevnik na televiziji, pa ni bilo o tem niti besede, čeprav so bili odgovorni v Ljubljani o dogodku nedvomno obveščeni.

Po dnevniku sem šel na Hrib svobode, kjer je bilo vse pripravljeno za osrednjo prireditev. Bil sem v civilu, toda tudi na tej proslavi so kolegi rezervni miličniki spremljali dogajanje.

OSAMOSVOJITVENA VOJNA (26.) 27. 6.–7. 7. 1991

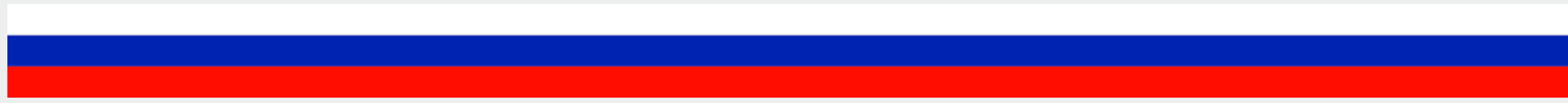
Slovenska skupščina je ustavni zakon o samostojnosti sprejela 25. junija 1991. Na mejnih prehodih so bile jugoslovanske table in zastave zamenjane s slovenskimi in postavljeni so bili mejni prehodi proti Hrvaški.

Isti večer se je v Beogradu sestal Zvezni izvršni svet. Sprejel je odlok o zavarovanju državnih meja v Sloveniji, tako sta imela JLA in zvezna milica odprto pot za oborožen nastop proti Sloveniji.

V prvi fazi je bil napad uperjen proti slovenskim mejam in letališču Brnik.

V drugi fazi bi prišel na vrsto obračun z zagovorniki samostojnosti, politično vodstvo bi zamenjali z novim, ki bi bilo marioneta za uresničevanje srbskih ciljev.

V Sloveniji so se JLA po robu postavili Teritorialna obramba, milica in prebivalstvo.

Vojna za Slovenijo se je uradno začela v četrtek, 27. junija 1991, ob 1.15 ponoči, ko je protiletalska oklepna baterija JLA pri Metliki prestopila državno mejo.

Po tretji uri je poveljnik enote zahteval umik blokade in pri tem streljal iz avtomatske puške. Pripadnik TO je odgovoril na strel in ranil oficirja v koloni.

To so bili prvi uradni strelji v vojni za samostojno Slovenijo, čeprav so bili prvi strelji sproženi že 26. 6. 1991 pri Divači.

Po dogodkih 27. 6. 1991 se je sestalo Predsedstvo RS in kot vrhovni poveljnik slovenskih obrambnih sil izdalo sklep in sporočilo za javnost: Slovenija bo na agresijo JLA odgovorila z uporabo vseh sredstev, ki jih ima na voljo, da zavaruje svojo suverenost.

Predsedstvo RS je ukazalo TO Slovenije, naj tudi z orožjem zaščiti objekte in komunikacije, ki so osnovnega pomena za življenje ljudi v RS in za zavarovanje njene suverenosti.

Predsedstvo je pozvalo vse Slovence in državljane RS, oficirje v JLA in vojake na služenju vojaškega roka, naj zavrnejo sodelovanje v agresivnih dejanjih proti lastni državi in lastnemu narodu.

Ves čas se pojavlja vprašanje, zakaj uradno slovensko zgodovino pisje in večina virov še vedno ne priznava tako imenovanega dneva prej.

Zgodovinar **Damijan Guštin** z Inštituta za novejšo zgodovino pravi: "Ne bi rekel, da slovensko zgodovino pisje zanika dan prej. Tu gre za težavo, kako definirati vojno stanje. Ali je to nastalo s tem, ko so iz Ljubljane ukazali odpor 27. junija? Logika prvih let je ta, da se je vojna v Sloveniji začela z ukazom. Gre za dva različna zorna kota."

Arhiv: Primorske novice

Potek vojaških operacij med vojno

Vir: Vojaški muzej Slovenske vojske

26. 6. 1991 – DAN PREJ ALI PRVI DAN VOJNE?

Lahko rečemo, da se je **na Primorskem vojna začela že v sredo, 26. junija 1991**, ko so iz ilirskobistriške in pivške vojašnice krenile kolone tankov proti mejnim prehodom z Italijo.

Izraz "dan prej" se je oblikoval leta 1993 v uredništvu Primorskih novic.

Takratno ravnanje slovenske države je razložil **Jelko Kacin**, ki je bil v času osamosvajanja slovenski minister za informiranje.

"Spomnim se, da smo med pripravami na proslavo razglasitve samostojnosti že vedeli, da se na Primorskem premikajo, vendar nisem smel povedati novinarjem, da so tanki res krenili. Govoril sem o prometnih težavah, o zastojih na cestah, o vzdrževalnih delih. To smo naredili zato, da smo pridobili nekaj dragocenih ur, da smo opravili slovesno razglasitev samostojne države pred slovenskim parlamentom. /.../

Če bi že pred proslavo izdali ukaz za uporabo orožja, potem bi tujina morebitno streljanje ocenila kot začetek državljanske vojne. Dogodki po razglasitvi samostojnosti pa so že sodili v kategorijo meddržavnih spopadov."

Vir: Priloga Primorskih novic, 24. junij 2011, str. 22

Dogodki v času osamosvojitvene vojne

Sreda, 26. junij 1991

- Miličniki vzpostavijo mejno kontrolno točko v Jelšanah, kjer opravljajo nadzor vozil in potnikov na meji, kar pomeni začetek vzpostavitve mejnega režima na mejah samostojne suverene Republike Slovenije.
- Ob 11.10 iz kasarne v Pivki odpelje okrog dvajset tankov.
- Ob 13.10 iz vojašnice v Ilirski Bistrici odpelje šest tankov v smeri proti Postojni. V Ribnici zavijejo proti Divači. Še sedem tankov odpelje proti Podgradu in nato proti Kozini.

Takoj po prvih obvestilih o premikanju JLA ni jasnih navodil za ukrepe. Kasneje pride naročilo, naj se kolonam postavi barikade in naj se jih ovira pri napredovanju.

Tank ob odhodu iz vojašnice Trnovo na poti proti Podgradu, slikan na Gubčevi ulici v Ilirski Bistrici

Foto: Damjan Valenčič

Četrtek, 27. junija 1991

- JLA na silo zavzame kontrolno točko v Jelšanah, objekte z opremo na mejni kontrolni točki pa odpelje na Reko.
- Miličniki postavijo nove blokade na mostovih čez Reko: na regionalni cesti Ilirska Bistrica–Podgrad, na magistralni Ilirska Bistrica–Rupa ter v Pivki, kjer vojska na barikadi zajame tri miličnike, a jih čez dobre dve uri izpusti.
- Okoli poldne se v Ilirski Bistrici JLA vkoplje v Rozmanovi ulici, neposredno nad postajo milice. Prvi resnejši konflikt v mestu se zgodi, ko oficir JLA z rafalom v zrak prežene občana Eda Baroneja, ki hoče fotografirati dogajanje za Primorske novice. Novinar PN Tomo Šajn namreč prav takrat po telefonu oddaja poročilo za Radio Koper - Capodistria Po posredovanju pri komandantu se enota vrne v vojašnico.
- Ob 21. uri pride v Kosezah pri Ilirski Bistrici do oboroženega spopada med TO in JLA.

Leta 1991 je veljalo prepričanje, da so tanki iz vojašnice Trnovo v Ilirski Bistrici odšli en dan prej zaradi zmote poveljnika reškega korpusa **generala Marjana Čada**, toda že leto kasneje je takrat že upokojeni general Čad takole pripovedoval novinarju Radia Koper - Capodistria Leonu Horvatiču:

“Vojna v Sloveniji se je začela 26. in ne 27. junija. Trditve, da sem ravnal po svoji volji, in natolcevanje, da sem se celo uštel pri datumu in odšel preuranjeno na pot, so, blago rečeno, smešne. V ukazu poveljstva armade, ki ga je podpisal general Stipčević, prejel pa sem ga 25. junija zvečer, je bilo namreč določeno, do kdaj moram priti na slovensko-italijansko mejo, in ne, kdaj naj se odpravimo na pot. Ocenil sem, da bi nalogo izpeljal brez večjih težav, če bi štartal ob dnevni svetlobi. Enote iz Ilirske Bistrice, ki sem jih zadolžil za to operacijo, so odšle iz matične vojašnice v sredo, 26. junija, natanko ob 13.15.”

Čadovo pripoved je potrdil tudi njegov tedanji nadrejeni, generalpolkovnik Konrad Kolšek, komandant 5. vojaškega območja. Čad ga je namreč o svoji nameri, da bo vojsko poslal iz vojašnice dan prej, predhodno seznanil. Vendar pa Kolšek takrat ni vedel, da bodo v sredo, 26. junija, odšli proti italijanski meji tudi tanki iz pivške kasarne. Zakaj? Ker ta vojašnica ni bila pod poveljstvom reškega, temveč ljubljanskega korpusa, ki mu je poveljeval general Popov.

Vir: Priloga Primorskih novic, 24. junij 2011, str. 8

Na prizorišču streljanja 27. junija 1991 pod vojašnico v Ilirski Bistrici je bil tudi Damjan Valenčič, ki je uspel slikati pripadnika JLA v trenutku po izstreljenem rafalu v krošnje dreves.

Foto: Damjan Valenčič

Petek, 28. junija 1991

- Miličniki na meji pri Jelšanah nadaljujejo z rednim nadzorom, med drugim tudi vozil JLA in njihovega tovora. Prav zaradi tega naj bi JLA 11. in 15. julija pripeljala na mejo oklepne transporterje vojaške milice in grozila z orožjem.

Torek, 2. julija 1991

- Ob 18.30 je v Pivki pri izhodu iz vojašnice v Hrastju ubit Stanislav Požar, sopotnik v osebnem avtomobilu (pred agresijo zaposlen kot civilni delavec v JLA).
- Pripadniki JLA v vojaškem skladišču pri vasi Strmica na začetku julija večkrat streljajo proti naselju pod pretvezo, da jih napadajo teritorialci oziroma "nelegalne grupe".

Četrtek, 4. julija 1991

- Vsi mejni prehodi so v slovenskih rokah.

Nedelja, 7. julija 1991

- Ob 15.50 postojnska milica na Javorniški cesti ustavi vozilo JLA s starešino in vojakoma. Starešina izstopi, v roki ima ročno bombo z odpuščeno varovalko in z njo grozi, če mu ne dovolijo peljati hrane vojski. Potem z bombo v roki počaka deset minut, da vojaka odpeljeta hrano in se vrneta ponj.

Vir kronologije dogodkov: Križman, S. (1994). Dan prej. Primorske novice, Koper, str. 15-17

Na mednarodnem mejnem prehodu Krvavi Potok so 26. junija 1991 ob 11.30 miličniki varovali delavca cestnega podjetja pri postavljanju table

Foto: Danijel Novaković/Arhiv: Primorske novice

Na Krvavem Potoku je vod Posebne enote milice 26. junija 1991 dopoldne zavzel položaje

Foto: Danijel Novaković/Arhiv: Primorske novice

Vojaška območja v Jugoslaviji

Vir: Mikulič, A. (2005). Uporniki z razlogom. Ministrstvo za obrambo RS, SV, Vojaški muzej, Ljubljana, str. 29

Področje Ilirske Bistrice je bilo za JLA strateško zelo pomembno, saj čez to ozemlje vodijo ceste do mejnih prehodov z Italijo. Vojašnice na tem območju so bile pod poveljstvom 13. korpusa, ki je imel sedež na Reki (Hrvaška).

Objekti JLA v občini Ilirska Bistrica

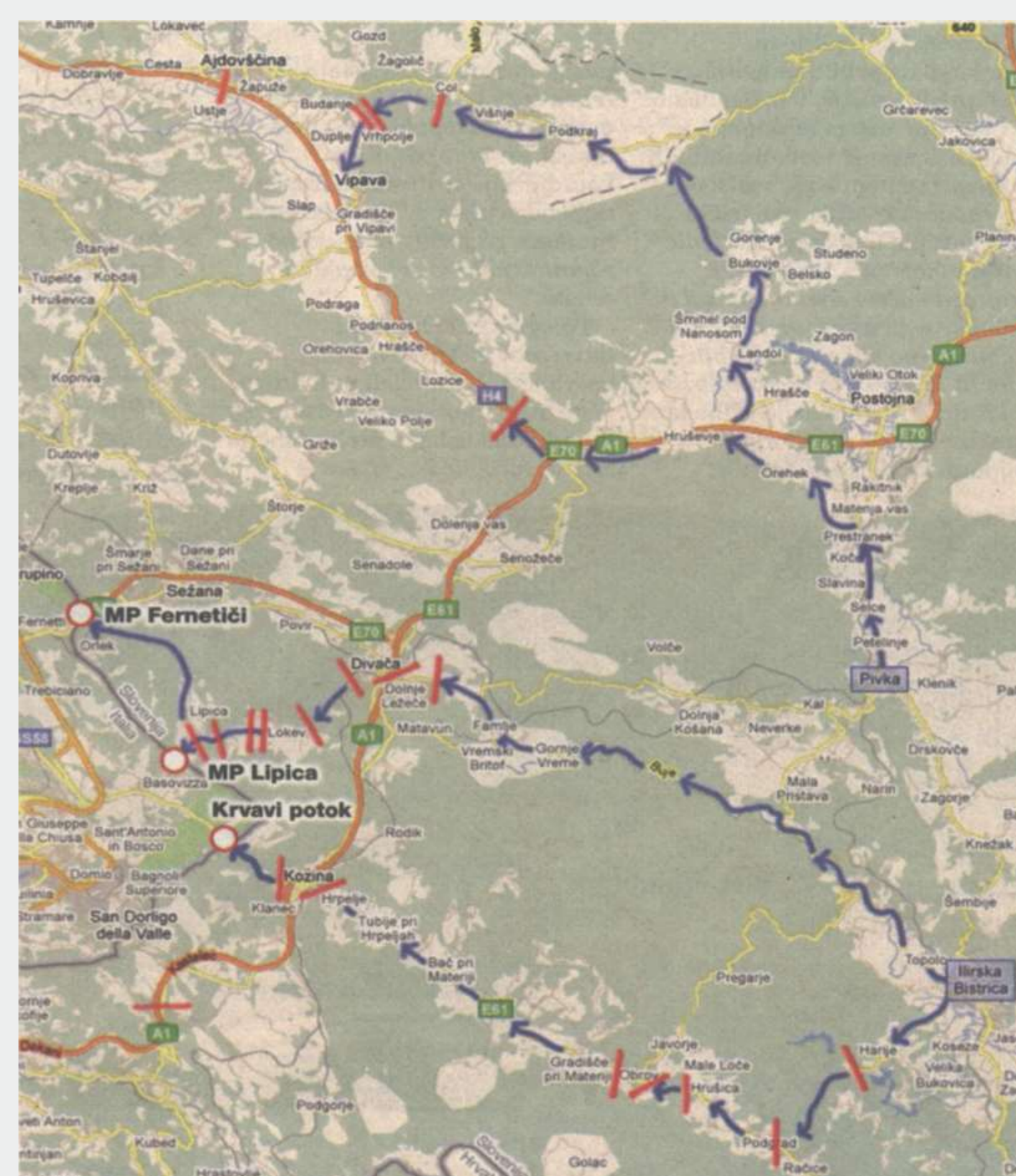
- Vojašnica v Ilirski Bistrici
- Vojašnica v Trnovem
- Vojašnica – skladišče Vrbovo
- Vojašnica – skladišče Špilja Račice
- Vojna ekonomija Račice
- Strelišče Bač

V neposredni bližini, čez mejo na Hrvaškem

- Vojašnica Klana
- Vojašnica – skladišče Lisac
- Vojašnica – skladišče goriva v Šapjanah
- Več vojašnic in enot na Reki

Vir: Janko Rutar

Smeri prodora tankov in postavljene barikade na Primorskem 26. junija 1991

Arhiv: Primorske novice

Prodor tankov iz Ilirske Bistrice do Kozine in Krvavega Potoka

Kolona, v kateri je bilo sedem tankov in se je iz Ilirske Bistrice usmerila proti Podgradu, je na prvo barikado naletela pri Zalčih, na pol poti med Ilirsko Bistrico in Podgradom. Tam so čez cesto postavili tovornjak Cestnega podjetja Koper.

Tank ga je potegnil na rob ceste in kolona je nadaljevala pot proti Podgradu, kjer so v križišču pred bencinsko črpalko postavili oviro – tovornjak.

To sta bili prvi barikadi v Sloveniji, postavljeni 26. 6. 1991 (med 13.30 in 13.45).

Naslednja barikada je bila med bencinsko črpalko in avtobusnim postajališčem v Podgradu.

Tu je dogajanje v barikadi opazoval miličnik Tomo Kosančič. Vojaki JLA so postajali živčni in agresivni.

Poveljujoči oficir je delil ukaze svojim vojakom v koloni samohodnih topov, komandir OM Podgrad Karlo Furlan pa je miril razburjene krajanje Podgrada.

Zastavnik vojaške milice, ki je bil v spremstvu tanka, je zagrozil, da bo razstrelil črpalko, če ovire ne bodo odstranili. Ker tovornjaka miličniki še vedno niso hoteli odmakniti, ga je odstranil tank in ga pri tem poškodoval.

Prodor tankov iz Ilirske Bistrice do Lipice in Fernetičev

Takoj ko so na PM Sežana dobili informacijo o premikih tankov iz Ilirske Bistrice, so o tem obvestili OM Divača in naročili, naj miličniki pregledajo lokalno cesto Divača–Neverke. Tam so počakali na tovornjake, ki so blokirali cesto.

Nato so se napotili v Famlje, kamor naj bi prišli tovornjaki Kraškega zidarja, da bi zaprli cesti proti Matavunu in proti Divači. Že med vožnjo proti Famljam je patrolja srečala predhodnico tankovske kolone, vojaško kampanjolo. Za njo so iz smeri Vremski Britof vozili tanki.

O dogajanju in o tem, da ne bodo uspeli postaviti blokade, je patrolja obvestila Sežano in UNZ Koper.

Drugi patrolji divaške milice so takoj naročili, naj postavi blokado na zoženem delu ceste v Dolnjih Ležečah. V barikado so nekaj pred 14. uro postavili tri tovorna vozila.

Foto: Slavko Gerželj

Približno ob 14.15 je skupina osmih tankov prispela do blokade v Dolnjih Ležečah. Ko je oficir, ki je vodil kolono, videl, da blokade ni mogoče obvoziti, je ukazal vozniku tanka, naj jo prebije. Tank je tovornjak poškodoval in ga izrinil s ceste, vojaška kolona je nadaljevala pot proti Divači.

Miličniki so takoj postavili naslednjo blokado v divaškem križišču. Zaradi pomanjkanja časa, le petih tovornjakov v blokadi in neugodne ravninske konfiguracije terena je tankovska kolona barikado brez težav obšla.

Le nekaj deset metrov naprej so miličniki v lokavskem križišču že postavljali naslednjo blokado iz osebnih vozil. Ta je dlje zadržala tankovsko kolono tudi zato, ker se je v križišču zbrala velika množica domačinov, ki se je postavila na cesto in tako poskušala preprečiti tankom nadaljevanje poti proti Lokvi in mejnemu prehodu Lipica. Matija Kovač iz Divače se je približno ob 14.30 z mopedom zapeljal pred tank in tako zaustavil kolono.

Foto: Slavko Gerželj

Matija Kovač in Aleksander Dekleva iz Kopra sta nato stopila h kampanjoli. Iz nje je skočil oficir JLA, pozval miličnike in občane, naj se odstranijo, Deklevo pa odrinil s ceste in pri tem streljal v zrak. Uporabo strelnega orožja na križišču v Divači so ob 14.35 zabeležili tudi na UNZ Koper. **To je bil prvi sproženi strel v osamosvojitveni vojni.**

Domačini so se streljanja prestrašili in se odmaknili, kolona JLA pa se je prebila mimo barikade in nadaljevala pot proti Lokvi.

Po verbalnem konfliktu z vodnikom JLA, ki na zgornji sliki stoji sredi ceste, je miličnik Tomo Kosančič odšel s kraja, da bi po telefonu javil na PM Ilirska Bistrica, kakšen je položaj na barikadi v Podgradu. Vodnik JLA je ob prihodu v križišče dvignil avtomatsko puško M-70AB (kalašnikov) in mu zagrozil, da ga bo ubil, če ne umakne barikade. Pripadnik JLA je bil ves prepoten in se je tresel, čeprav je imel pod kostanjem okrog trideset vojakov, ki so se pripeljali v dveh tovornjakih po stranski poti mimo cerkve v Podgradu in blokirali stavbo OM Podgrad.

Na zgornji fotografiji je viden tudi tovornjak Cestnega podjetja Koper, ki je bil kasneje na Konfinu (med Hrušico in Podgradom) v barikadi, tja ga je poslal Kosančič. Vojaki JLA so ga s samohodnim tankom odstranili in ga močno poškodovali.

Ker je bilo milici ukazano, naj premike vojakov JLA ovira, kolikor se da, sta se miličnika Karlo Furlan in Tomo Kosančič približno ob 14.30 umaknila. Vozila JLA so formirala kolono in se odpeljala v smeri Kozina.

Foto (slike iz Podgrada): Franc Ratek/ Arhiv: Tomo Kosančič

Le nekaj kilometrov naprej je bila v Hrušici, na odcepu za Plamo, že naslednja blokada, ki so jo miličniki postavili tako, da so zaustavili dva manjša tovornjaka, ki sta slučajno peljala mimo.

Tudi v Hrušici se je ob barikadi zbralo veliko ljudi in tudi tu je zastavnik grozil s streljanjem in uničenjem tovornjakov. Na pobudo miličnikov sta voznika tovornjaka umaknila. Kolona tankov je nadaljevala pot proti Kozini.

Tik pred vasjo Lokev so domačini in sežanski miličniki s tovornimi vozili postavili naslednjo barikado. Po približno pol ure pa je vojska tudi to barikado obšla in pri tem poškodovala tovornjak.

Naslednjo barikado so postavili v središču Lokve, vendar so se ji tanki izognili in zapeljali po kolovozni poti mimo vasi.

Foto: Tanja Mljač/Arhiv: Primorske novice

Lokev pa se še vedno ni vdala in naslednjo barikado postavila na koncu vasi v smeri proti Lipici. Tanki so tam postavljeni tovornjak potisnili s ceste in nadaljevali pot proti meji z Italijo.

Na poti do tja so miličniki postavili še dve blokadi, vendar so ju zaradi neugodne konfiguracije terena tanki z lahkoto obšli. Na mejni prehod Lipica se je JLA pripeljala z osmimi tanki, štirimi tovornimi vozili z vojakami in enim terenskim vozilom. Takoj po prihodu na mejni prehod so se trije tanki obrnili in ostali na kolovozni poti.

S preostalimi petimi tanki se je JLA odpeljala po gmajni ob meji proti Sežani.

Tam so se pripadniki JLA najprej ustavili v vojašnici, nato pa odpravili proti terminalu na Fernetičih, kamor so prispeli približno ob 19. uri. Takoj po prihodu na Fernetiče je vojska zasedla bojne položaje na obeh straneh ceste in topove obrnila proti Sežani.

Vir: Race, H. (2005). "Dan prej" – 26. junij 1991. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, FDV, str. 45-47

Tanki so 26. junija 1991 ob 17.30 pripeljali do Lipice tudi po stranskih poteh.

Foto: Sonja Mljač/ Arhiv: Primorske novice

Mejni prehod Krvavi Potok je JLA zasedla 26. 6. 1991 pozno popoldne.

Foto: Davorin Križmančič/ Arhiv: Primorske novice

Na Južnoprimorskem so kolone JLA iz Ilirske Bistrice in Pivke zasedle cilje na meji z Italijo že 26. junija. To so dosegle brez enega samega strela, saj so bile 27. junija, ko je TO začela na napad odgovarjati z orožjem, vse kolone JLA na Južnoprimorskem že na svojih položajih in tako v ugodnejšem položaju.

Vir: Švajncer, J. J. (1993). Obranili domovino. Delo, Ljubljana, str. 96

Prvo barikado na območju OM Kozina so postavili pri Obrovu. Miličniki s Kozine pa tudi prebivalci so postavljali barikade približno do 18. ure, potem so tanke prenehali ovirati, ker je bila situacija preveč napeta in hitro bi lahko prišlo do spopadov, v tem primeru pa bi bilo največ žrtev med civilisti.

Ko so miličniki nehali ovirati vojaško kolono, je ta odpeljala proti mejnemu prehodu Krvavi Potok.

Razmere so se nato umirile, miličniki pa so sprostili promet. V smerih Ilirska Bistrica in Koper se je nabrala več kilometrov dolga kolona avtomobilov in avtobusov.

Na Kozini je strojničar na tanku orožje nameril v množico.

Foto: Slavko Gerželj

Tank po odhodu iz Ilirske Bistrice

Foto: Vojko Čeligoj

KOORDINACIJSKA SKUPINA

Republiška koordinacija skupina je bila najvišje poveljniško telo Republike Slovenije med slovensko osamosvojitveno vojno, ki je koordiniralo vse vojne operacije Teritorialne obrambe Republike Slovenije, slovenske milice in civilne obrambe.

Republiško koordinacijo je 18. marca 1991 na predlog obrambnega sekretarja Janeza Janše ustanovilo Predsedstvo RS. Prvotno je bila koordinacija nastanjena v prvem nadstropju Izvršnega sveta RS, nato se je v noči z 28. na 29. junij 1991 preselila v klet Cankarjevega doma.

Vodja Republiške koordinacijske skupine je bil republiški sekretar za notranje zadeve Slovenije Igor Bavčar, namestnik vodje pa je bil republiški sekretar za ljudsko obrambo Slovenije Janez Janša.

Republiška koordinacijska skupina je imela sedem podskupin, ena izmed njih je bila Koordinacijska podskupina za Južno Primorsko.

Koordinacijska podskupina za Južno Primorsko je na tem področju vodila vse vojne dejavnosti, ki so jih pred vojno in med njo izvajale enote TO, milice in civilni subjekti. V začetku spopada je imela koordinacijska skupina svoj sedež v Postojni na sedežu Uprave za notranje zadeve. Vodja podskupine je bil Anton Žele. Vojaški del v podskupini so predstavljali Franc Anderlič, Darko Andrejašič, Leopold Čuček, Cveto Kravanja in Vojko Štemberger, preostali člani pa so prihajali iz vrst milice in upravnih organov za ljudsko obrambo. Pomembno vlogo v vojnih dejavnostih so odigrali pripadniki milice, saj je bila milica bolj oborožena kot Teritorialna obramba, njeni pripadniki so bili bolj mobilni in zato imeli obilo podatkov s terena.

Zaradi vse pogostejših premikov enot JLA okoli sedeža Koordinacijske podskupine se je ta v začetku julija 1991 preselila v Koper na sedež tamkajšnje Uprave za notranje zadeve. To je pomenilo težavo v Teritorialni obrambi, saj je v Koper odšel tudi poveljnik Anderlič, ki je bil zaradi neprimernih radijskih postaj odrezan od 4. PŠTO, ki je deloval na Juriščah.

Vir: Kladnik, T. (2011). Vojaška obramba Slovenije. Defensor, Ljubljana, str. 292

Na območju Južne Primorske so enote in štabi uporabili 164 vozil, ki so bila v lasti delovnih in drugih organizacij. Od tega je bilo v blokadah poškodovanih devet avtobusov, ki so bile v lasti podjetja Transport iz Ilirske Bistrice. Poškodovani so bili tudi štirje osebni avtomobili.

Vir: Švajncer, J. J. (1993). Obranili domovino. Delo, Ljubljana, str. 96

Barikada v Podgradu

Foto: Tomo Šajn

Barikada v Ilirski Bistrici, 27. junij 1991

Arhiv: Občina Ilirska Bistrica

Priprava barikade na mostu čez reko Reko pri Rečici

Barikada na Vilharjevi ulici v Ilirski Bistrici

Foto: Vojko Čeligoj

Barikada na mostu čez reko Reko pri Rečici, ko jo je hotelo po 26. juniju 1991 prebiti še nekaj tankov iz vojašnice Trnovo

Foto: Tomo Šajn

SPOPAD PRI KOSEZAH

27. junija 1991, drugega dne vojne na Bistriškem, je imel OŠTO Ilirska Bistrica pod orožjem le jurišni odred, diverzantski in protidiverzantski vod ter vod TO podjetja Lesonit.

Že 26. 6 1991 je bila ena enota TO razporejena na hribu nad vojašnico v Ilirski Bistrici, 27. 6. pa so enote TO okrepile blokade cestnih izhodov iz Ilirske Bistrice. Te so povzročale težave tako pripadnikom JLA kot tudi domačinom. Učenci bistriške osnovne šole so se tega dne vračali iz Puntičele pri Pulju, kjer je potekala šola v naravi, zato so za kratek čas odstranili blokado na lokalni cesti Dolnji Zemon–Jasenska pila, da je avtobus lahko pripeljal do Ilirske Bistrice. JLA je 27. junija popoldne nasilno odstranila ravno to blokado v bližini zeljarne tedanjega KZ Hmezad. Po povelju iz PŠTO Postojna je TO dobila ukaz, da morajo pripadnikom JLA dovoliti umik v vojašnico z vso oborožitvijo in tehniko, ki so jo pripeljali na barikado. Takoj ko je večina pripadnikov JLA odšla, je TO pripeljala novo avtomobilsko cisterno, napolnjeno z gorivom, dodatno so jo še zaminirali.

Ravno tako so bili tega dne v bistriški vojašnici brez elektrike in vode, bistriška pekarna Mlinotest pa jim ni več dovažala kruha. Zaradi zaostrenih razmer je prišel na pogovore v Ilirsko Bistrico general Krstevski iz reškega korpusa, nekateri pa so bili prepričani, da je prišel sam poveljnik reškega korpusa Marjan Čad.

Generalovo kolono vozil so sestavljali osebni avtomobil, dva pinzgauerja in tovornjak. Generala Krstevskega in njegovo spremstvo je zaustavila cestna blokada pri vasi Koseze, na mostu čez reko Reko. Tam je general izstopil in v spremstvu dveh častnikov peš nadaljeval pot proti ilirskobistriški vojašnici. To naj bi se dogajalo med 16. in 17. uro.

Ko je padel mrak, nekje po 20. uri, je prišla v Park Nade Žagar skupina desetih pripadnikov JLA. Prebijali so se proti občinski stavbi, kjer je bilo poveljstvo TO. Štab je bil dobro zaščiten, v neposredni bližini pa so bili tudi člani diverzantskega in protidiverzantskega voda. Pripadniki JLA so izstrelili nekaj streliv v zrak, do spopada s TO pa ni prišlo in vojaki so se umaknili.

Okrog 21. ure je prišlo do oboroženega spopada pri mostu čez reko Reko pri vasi Koseze.

Vir: Križman, S. (1994). Dan prej. Primorske novice, Koper, str. 36, 37

Andrej Valenčič, leta 1991 član protidiverzantskega voda

Maja 1991, po dogodkih v Pekrah, sem bil vpoklican v TO. Takrat smo v skladišču orožja TO v Lesonitu dobili orožje – avtomatsko puško in petnajst nabojev. To orožje smo hranili doma.

26. 6. 1991 sem bil v podjetju Transport, kjer sem opravljal prakso. Podjetje je nasproti vojašnice v Trnovem, zato smo že celo dopoldne opazovali premike tankov, nato pa tudi njihov odhod iz vojašnice. Ko sem prišel domov, mi je mama povedala, da so me iskali teritorialci.

Drugi dan sem se zjutraj javil na OŠTO Ilirska Bistrica. Ves dan smo čuvali barikade po mestu, zvečer pa tudi občinsko stavbo in OŠTO. Takrat je prišla iz Parka Nade Žagar skupina vojakov JLA. Z njimi smo se gledali preko uperjenih pušk na razdalji 10–15 metrov. Če bi v tistih trenutkih kdo izmed nas začel streljati, bi prišlo do spopada. Vojaki so kmalu zapustili park, nas pa je zamenjal zaščitni vod.

Večerjali smo v hotelu Lovec, po večerji pa smo dobili obvestilo, naj gremo v Koseze, kjer naj bi se vojaki JLA, ki so obstali pri barikadi, predali. K barikadi smo odšli člani protidiverzantskega in del diverzantskega voda. Barikadi smo se približevali z bistriške strani po levi in desni strani cestišča, nekaj članov pa je ostalo v gostilni Danilo (takrat v izgradnji), od koder so nadzirali dogajanje. Obšli smo cisterne podjetja Transport, ki so bile v barikadi, prečkali most in se približali vozilom JLA. V tistem trenutku je prišlo do streljanja med vojaki JLA v tovornjaku in nami, takoj je bil ranjen Robert Dovgan. Streljanje je kmalu prenehalo.

Ob osebnem avtomobilu generala z Reke, ki je bil takrat v vojašnici Ilirska Bistrica, je v času streljanja sedel generalov šofer. Nanj nismo streljali in tudi on ni streljal na nas.

Po tem dogodku smo šli v Dom starejših občanov (v izgradnji), tam smo prenočili, drugi dan pa smo odšli v Čelje.

Spominjam se, da so bila teritorialcem v naslednjih dneh dana številna nasprotujoča si povelja.

Verjetno v torek, 2. julija, smo se pripravljali za napad vojašnice v Vrbovem, toda ob 21. uri je bilo oklicano premirje in v akcijo nismo šli. Naš vod je bil kasneje navzoč pri prevzemu vojašnice v Vrbovem in sploh se nismo zavedali, v kakšni nevarnosti smo bili, saj se je kasneje izkazalo, da je bilo območje vojašnice minirano.

Barikada na mostu čez reko Reko pri vasi Koseze, 27. junij 1991

Foto: Vojko Čeligoj

Robert Dovgan, leta 1991 član protidiverzantskega voda

Po končanem služenju vojaškega roka JLA v Nišu sem bil rezervist TO v protidiverzantskem vodu. Pogosto sem bil vpoklican za varovanje objektov, občine in podobnega. Leta 1990 smo bili aktivirani že bolj močno, z orožjem doma.

25. 6. 1991 smo bili doma in vsi navdušeni ob razglasitvi države. 27. 6. 1991 pa je najprej izgledal kot navaden dan. Zjutraj je bila naša enota vpoklicana. Varovali smo razne objekte, na Žabovci, pri vodovodu, pri občini v Ilirski Bistrici. To je trajalo celo popoldne. Premeščali so nas sem in tja, kjer je bilo bolj nevarno, ampak zdelo se je, da se bo vse skupaj rešilo s pogovori. Za občino pa smo imeli konflikt s streljanjem. Očitno se je kuhalo do večera in zvečer je počilo. V mraku smo bili poslani na nalogo na koseški most, naj zajamemo generala JLA. Pripeljan je bil z generalskim oplom in obkrožen s kamioni in pinzgauerji. Ko se je streljanje začelo, se ga ni dalo več ustaviti. Streljali smo – eni nekontrolirano, eni iz strahu, eni zares, eni so bili bolj prisebni, z več izkušnjami in so se pri teh dejanjih bolj kontrolirali. Težko je o tem govoriti. Vse je bilo tako na hitro in drugače je, ko občutiš, kako šviga od vsepovsod. Takrat nisem niti razmišljal, kaj se lahko zgodi, pa se je enostavno zgodilo. Kmalu sem bil ranjen. Ne vem, kako je bilo potem. Vem pa, da so fantje doživeli hud stres, kar se v naši enoti, ki se še vedno zbere enkrat na leto, čuti še danes.

Ranjen sem bil v prsni koš in v levo nadlaht. Bolečina je bila močna. Priseben sem bil do zdravstvenega doma. Dobro, da je tja z avtom prišel Leon Počkaj, da so me hitro odpeljali v zdravstveni dom, potem pa v bolnico na Sušak na Hrvaškem. Ironija je bila, da smo z rešilcem šli nazaj na koseški most, ko je spopad še trajal. Naredili smo obvoz, šli smo mimo domače hiše. Odpeljali bi me bili v Izolo ali Ljubljano, a so bile ceste neprehodne in najhitrejša možnost je bil prevoz do bolnice na Sušaku. Osebje na Sušaku lahko samo najlepše pohvalim. Bili so celo ponosni, da sem bil tam. Takrat so šele začeli z vojno medicino, strelne rane zanje niso bile nekaj vsakdanjega. Nekaj dni se ni vedelo, ali bom preživel. Doma sem imel ženo v drugem mesecu nosečnosti. Tudi zanjo ni bilo preprosto. Moje zdravljenje je trajalo leto in pol in še dolgo potem sem imel težave z roko.

Danes so ene variante dogajanja že zapisane, druge morda še bodo. O sami stvari pa se ve, za kaj je šlo, le to je vsak po svoje doživljal. Za svoje korenine se je zmeraj vredno bojevati, le zdaj bi šel v to bolj previdno.

Vir: Stanonik, M. (ur.) in Uršič, I. (ur.) (2011). Moški na položajih, ženske v strahu, otroci na češnjah. MNZS, Ljubljana, str. 60. Intervjuvala Irena Uršič, avdio posnetek pričevanja hrani Muzej novejših zgodovine Slovenije.

Foto: Vojko Čeligoj

Leon Počkaj, leta 1991 rezervist Postaje milice Ilirska Bistrica

27. 6. 1991 dopoldne sem opravljal naloge rezervnega miličnika, popoldne sem bil prost. Na ušesa mi je prišlo, da se na koseškem mostu nekaj dogaja, zato sem poklical prijatelja Edvina Velenika in z mojim "kalimerom" sva se odpeljala proti Kosezam, da bi v gostilni Pri Majdi spila pivo in si zadeve ogledala od blizu.

Ko sva prispela do mostu čez reko Reko, je bil ta neprehoden. Nejevoljno sem se ustavil in se želel obrniti. Takrat je do avta ves zadihan priteknel Bogdan Jenko in dejal, da imajo ranjenca in naj ga takoj odpeljem v ambulanto. Rekel sem, da ni problema, saj sem bil prepričan, da si je kakšen od teritorialcev kaj malega naredil. Čez pol minute je Bogdan privlekel težko ranjenega Roberta Dovgana. Edwin je peš odšel proti Spetiču, jaz pa z vso hitrostjo, ki jo je premogel moj mali Fiat 126p, proti ambulanti.

Robert je bil v zelo slabem stanju. Močno je krvavel in tožil je, da ga duši.

Spopad se je očitno odvijal ravno med mojo vožnjo proti Kosezam, zato o njem nisem imel pojma. Bil sem šokiran, ko sem videl Roberta v takem stanju. Če bi bil vedel, da se v Kosezah strelja, gotovo ne bi bil šel tja. Tako je naključje pripomoglo, da sem Robertu verjetno rešil življenje, seveda pa tudi dobra intervencija medicinske ekipe v zdravstvenem domu. Zdravstveno osebje je stalo pred zdravstvenim domom in poslušalo, kaj se dogaja po mestu. Ko sem se pripeljal tja, so me sprva samo začudeno gledali. Ko pa sem jih malo nahrulil, naj mi pomagajo, ker Roberta sam nisem mogel spraviti iz avta, so pritekli in svoje delo opravil z odliko.

Tega dogodka seveda ne bom nikoli pozabil. Ko sem prišel domov, sem se začel tresti. Imel sem kar precej sreče, saj sem bil na sredi ceste lahka tarča za strelce. Na srečo se je vse dobro izteklo in z Robertom sva še danes dobra prijatelja.

Ranjeni Robert Dovgan je ostal v dometu sovražnega ognja, ko ga je soborec in tovariš podčastnik Bogdan Jenko hrabro z vlekel na varno.

Alen Lilić, leta 1991 zaposlen v Zdravstvenem domu Ilirska Bistrica

V Zdravstvenem domu Ilirska Bistrica je delal od leta 1989, na delovnem mestu je bil tudi v času spopada pri Kosezah. V streljanju je bil ranjen pripadnik TO, ki je bil v ZD pripeljan z osebnim avtomobilom.

Teritorialec je utrpel dve strelni rani in Alen in dežurna zdravnica sta ga oskrbela. Prvi metek, ki je zadel poškodovanca, je za malo zgrešil srce, drugi pa ga je zadel v nadlaht.

Ker je Alen poznal ljudi na Reki, se je po telefonski zvezi dogovoril, da so ranjenca kot nujen primer sprejeli v reško bolnišnico Sušak. Vedel je, da bi bila za poškodovanca pot v Ljubljano lahko predolga in celo usodna, hkrati pa je bilo tistega dne zaradi blokad v Ilirski Bistrici lažje priti na Reko kot pa v Ljubljano ali Izolo. Ranjeni pripadnik TO je bil v bolnišnici ustrezno oskrbljen.

Zapisala: Nika Lilić

Dalibor Paliska, leta 1991 častnik v OŠTO Ilirska Bistrica, Oddelek za RBK (radiološko-biološko-kemično zaščito)

27. 6. zvečer sem bil v OŠTO. Po dogodkih v parku, ko so se pripadniki specialne enote JLA poskušali približati stavbi OŠTO, sem odšel z Mitjo Derenčinom, ki je bil takrat poveljujoči v (zaradi reorganizacije v juniju) formalno neobstoječem OŠTO Ilirska Bistrica, ter s še enim častnikom in šoferjem proti Kosezam, da bi ugotovili, kaj se dogaja z vojaško kolono JLA, ki je pripeljala popoldne z Reke in obstala pred barikado.

Šli smo po poti čez Žabovco in Dolnji Zemon v Koseze, po glavni cesti pa so se barikadi iz bistriške smeri približevali člani protidiverzantskega in del diverzantskega voda. Mi smo zanje vedeli, oni pa niso vedeli, da smo mi štirje odšli proti barikadi z druge strani.

Prišli smo nekje do mesta, kjer je danes avtopralnica Koren, in zaslišali smo streljanje. Kaj se dogaja na barikadi, nismo videli, ker je bila v temi, mi pa smo bili pod lučmi, zato sem predlagal, da z rafalom iz puške pogasim luči. Tega potem nismo naredili.

Mitja Derenčin se je takoj napotil peš po cesti proti vojaškim vozilom JLA v barikadi in bil nekaj trenutkov zatem ranjen. Umaknil se je proti hišam, odpeljan je bil v bolnišnico v Izolo.

Med tem dogajanjem so bili pred gostilno Pri Majdi še vedno ljudje, ki so opazovali dogajanje. Opozarjal sem jih, da je nevarno in naj se umaknejo. To so storili šele po mojem opozorilnem strelu v zrak.

Po streljanju med TO in JLA sta odšla častnik TO in šofer nazaj v Ilirsko Bistrico, jaz pa sem ostal skrit na kraju dogajanja. Videl sem, da je bilo na mlakah med Ilirsko Bistrico in Kosezami veliko vojakov JLA, ki so prišli iz bistriške vojašnice, s hrvaške strani (verjetno iz Klane) pa so prišli pripadniki JLA s pinzgauerji, s katerimi so potem odpeljali ranjene vojake.

Približno ob polnoči je prišel po cesti Ljubljančan. Ko sem se mu približal, me je vprašal, kako bi lahko obšel barikado. Rekel sem mu, da mu bom pokazal pot, hkrati pa sem dobil prevoz do Ilirske Bistrice. Do mesta sva šla zopet čez Dolnji Zemon.

Ko sem prišel do stavbe OŠTO, se je le-ta že umaknil v Dom starejših občanov, ki je bil takrat še v gradnji. Tam smo prenočili, nato pa sem šel z OŠTO v Čelje in kasneje na Prelože.

Vladimir Žnidaršič, leta 1991 varnostni organ v rezervni sestavi TO

Med streljanjem pri Kosezah sta bila v zadnjem delu tovornjaka pod ponjavo dva vojaka JLA. Po pripovedovanju enega izmed njiju (kasneje smo mu pomagali tudi po pobegu iz JLA) sta začela ob streljanju metati ročne bombe, ki so jih prevažali v tovornjaku in so bile skrite pod kruhom. Bombe so bile namenjene bistriški vojašnici.

Spominska plošča na poslopiju podjetja Eta v Kosezah

Foto: Vid Škrj

Nosilci bojnega znaka Koseze

Dušan Avsec	Alojz Novak
Joško Ban	Dalibor Paliska
Janko Batista	David Penko
Metko Batista	Franc Prosen
Ivan Čekada	Mirko Rogač
Dimitrij Derenčin	Boris Rutar
Robert Dovgan	Vojko Šajn
Vladimir Godec	Peter Šircelj
Edvard Iskra	Denis Tomažič
Bogdan Jenko	Josip Udovič
Stojan Kovačič	Andrej Valenčič
Milan Mikolj	Zvonko Vičič
Miro Miladinov	Herman Vrh
Boris Muha	Srečko Vrh

Vir: Švajncer, J. J. (1993). Obranili domovino. Delo, Ljubljana, str. 98

Bojni spominski znak Koseze so podelili pripadnikom Teritorialne obrambe Republike Slovenije, ki so aktivno sodelovali v spopadu pri Kosezah 27. junija 1991.

Do spominskega znaka z napisom Obranili domovino 1991 so upravičeni pripadniki enot TO in posamezniki, ki so bili na dolžnosti več mesecev. V občini Ilirska Bistrica je bilo podeljenih 55 znakov.

Vir: Vojaški muzej Slovenske vojske

Bojni spominski znak Koseze ima obliko poznogotskega ščita in je rdeče barve. V zgornjem delu je napis KOSEZE, v osrednjem delu je koseški most črne barve, nad njim je na levi strani vojaška čelada s peterokrako zvezdo, na desni pa znak pripadnosti Slovenski vojski, v spodnjem delu je v dveh vrsticah zapisan datum 27. VI. 1991.

Po spopadu pri Kosezah se je občinski štab umaknil z mirodobre na vojno lokacijo. Obenem so se iz Ilirske Bistrice umaknile tudi vse enote TO, ki so nadzorovale in varovale posamezne točke. Mitja Derenčin je ocenil, da je bil umik TO iz mesta napačna odločitev, saj je JLA takoj umaknila vse barikade, v petek, 28. junija, pa je pripeljala na križišče pri Spetiču tank s posadko in tako nadzirala glavno cestno povezavo med Ilirsko Bistrico in Reko.

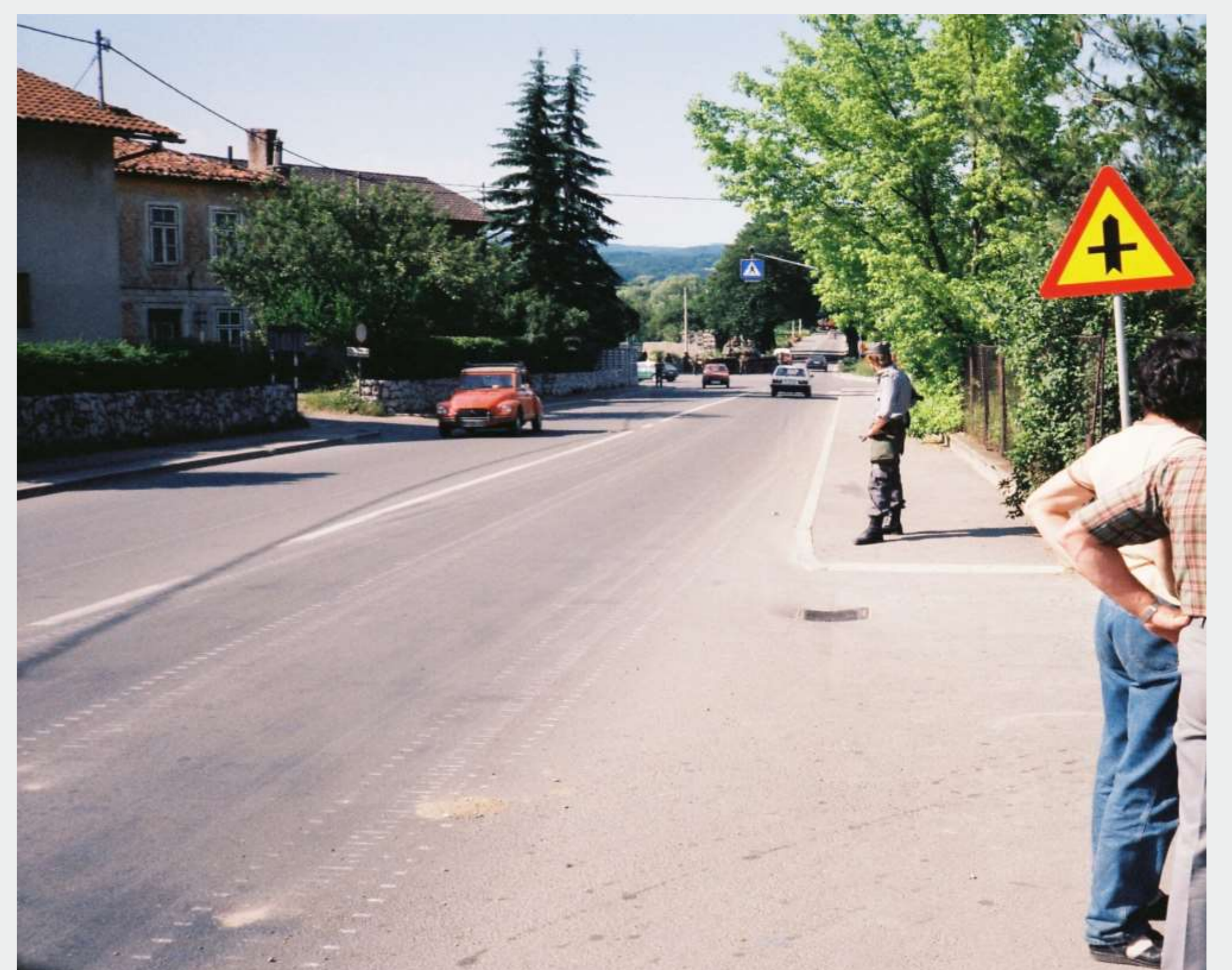
Vir: Križman, S. (1994). Dan prej. Primorske novice, Koper, str. 40

Tank JLA v križišču pri Spetiču, 28. junij 1991

Foto: Vojko Čeligoj

Pogled proti križišču Spetič: na cestišču so vidne poškodbe, ki so jih povzročili tanki

“NA NASPROTNI STRANI”

Zadnja generacija slovenskih nabornikov, okoli 6500 jih je bilo, je odšla na služenje vojaškega roka v vrste JLA septembra leta 1990.

Parlament je 7. marca 1991 razglasil moratorij na služenje slovenskih fantov v JLA, upravni organi pa so nabornike obvestili, da služenje vojaškega roka v drugih republikah ni obvezno.

Skupščina Republike Slovenije je na seji 18. aprila 1991 sprejela Zakon o vojaški dolžnosti. Zakon je skladno z ustavnimi dopolnili, s katerimi je Slovenija prevzela nekatere pristojnosti v sistemu obrambe, urejal tudi služenje vojaškega roka v JLA za državljane SR Slovenije.

Pristojni državni organi niso smeli nobenemu naborniku, ki je bil državljan Slovenije, vročiti poziva za služenje vojaškega roka zunaj Slovenije. S tem se je za slovenske nabornike končalo služenje vojaškega roka v JLA.

27. junija 1991 zjutraj je takratni predsednik Republike Slovenije Milan Kučan preko radia pozval nabornike, ki so še bili v vrstah JLA, naj zapustijo vojašnice in se vrnejo domov. Tisti, ki so se pozivu odzvali, so bili pri prebegu prepuščeni lastni sreči in iznajdljivosti. Po prihodu v Slovenijo so se morali zglasiti na območnih obrambnih štabih, kjer so jih popisali in v večini primerov tudi odpustili domov. Ob tem prebežnikom slovenske inštitucije niso nudile zaščite pred organi JLA niti jih v večini primerov niso uporabljale za odpor proti nasprotniku.

Vir: Rupnik, M. (2009). Bitka za vsakega slovenskega vojaka. Zaključna naloga. Šola za častnike

16. maja 1991 je bil ustanovljen Odbor staršev za varstvo in vrnitev slovenskih vojakov iz JLA, ki si je prizadeval za vrnitev okoli 6000 slovenskih vojakov, ki so služili vojaški rok v JLA. Z delovanjem je prenehal septembra 1991, ko se je vrnil zadnji slovenski vojak.

Gregor Belušič, JNA 16. 9. 1990–9. 8. 1991, Sombor (XI-XII 90), Valandovo (XII 90-VIII 91), Vojna pošta 3358/9-7 Valandovo

Odhod v vojsko jeseni 90 je bil poln strahu, saj je poletje 90 že videlo prve žrtve balvan revolucije v Liki in Dalmaciji. Kasarna v Somborju je bila ogromna, 6000 vojakov naenkrat. V rucaku sem prinesel zagaten občutek večvrednosti, saj smo doma brali Mladino, poslušali Nomeansno in jedli z vilicami, Jugovići pa so morili z narodnjaki in niso poznali parmezana. V stiku z razgledanimi tovariši, ki so v večjih in pomembnejših mestih od Postojne obiskovali klasične gimnazije, sem hitro ozdravel. December je prinesel novice o poplavah in plebiscitu. Še danes imam pri roki izgovor, da nisem ničesar kriv, ker se ga nisem udeležil. Tedaj, v Somborju, res nisem bil Za, saj se mi stara država ni zdela tako zelo zanič. Morda bi v Bistrci mislil drugače, morda pa ne, ne vem. Še pred novim letom sem v Valandovu, na makedonsko grški meji, brisal prah z ruskega radarja in jedel kakije. Spomladi 91 je začelo postajati napeto. Grga iz Dalmacije je bil ponosen na Franjota, ker je Hrvatom končno dal »indentitet« (nikoli ni znal izgovoriti »identitet«); Đuro iz Brčkega, ki je bil alergičen na hrvaško šahovnico, je poročal o begu (s strahom zastrupljenih) Srbov iz bosanskega Posavja. Prijatelja iz Vukovarja, otroka iz mešanih zakonov, sta prvomajske praznike preživela doma, na dopustu. Nazaj v vojsko ju je, od doma na postajo v Vinkovce, na njuno željo, predčasno odpeljal vojaški oklepnik. Bila sta popolnoma prestrašena, saj so okrog Vukovarja Srbi postavljali barikade, v mestu pa so hrvaški Zenge likvidirali srbske civile. V kasarni v Makedoniji sta se počutila varneje, kot doma. Bilo mi je jasno, da bo odcepitev pomenila vojno. Spet nisem bil za. Po ukazu smo vsak večer gledali TV dnevnik na kanalu Jutel; obvezno tudi dokumentarec, ki ga je obveščevalna služba posnela o tajnem oboroževanju hrvaške vojske. V Pekrah je vojaško vozilo ubilo civila, nekateri vojaki so mu privoščili. Nekega dne je v kasarno s helikopterjem prispel vojaški varnostni agent in nas preizprašal. Vse sem priznal, bil sem za odcepitev, za konfederacijo, proti odcepitvi, za demokracijo, nova družbena gibanja, popolna zmeda, ničesar mi ni oporekal, tudi sankcij ni bilo. Vse skupaj je spominjalo na poizvedovanje mrliškega oglednika, ki ugotavlja, zakaj je umrla država. Potem je prišel 25. junij. Zastavnik Petrov je rekel zboru: »Danas će da vidimo Slovenija da li će da se odcepa ili ne. A mi će da pometemo ove iglice.« Čez dan sem pometal, zvečer na TV gledal vojno, strah me je bilo, ko so bombardirali Nanos in so moji bežali v klet, nisem bil Za, kako neumnost ste skuhal, vedel sem, da bo odcepitev pospešila izbruh vojne in se mi je zdela nepotrebna in sebična, vojaki smo zvrtili vodnjak, vanj smo vtaknili požagan drog za državno zastavo in nanj zašraufali pumpo, da smo si s podtalnico hladili pivo in lubenice, skopali smo obrambni jarek, mozgal sem, kako prek Soluna pobegniti v Trst in domov, kradli smo paradajz, jedli murve. General Kadrijević in Drnovšek sta se dogovorila, da se lahko slovenski vojaki vrnejo domov, v kasarni smo bili trije Slovenci: do zadnjega trenutka nihče ni verjel, da bo res prišel klic iz Skopja in nas odrešil. Mene so poklicali zadnjega, 9. avgusta, 46 let po Nagasakiju. Za sabo sem pustil nesrečnike iz manj privilegiranih republik, imel sem kamen v želodcu, počutil sem se, kot da prijatelje puščam do ust v dreku. Hitro na bus za Skopje, na letalo, Brnik je bil zaprt, na letališču v Zagrebu sta me čakala starša in nov avto, ki sta ga kupila s taljansko penzijo. Jeseni je vojna vstopila v Dubrovnik in Vukovar. Prganjali so me spomini na vojake, ki sem jih pustil tam dol. Z bosansko vojno je bilo samo še huje. Admir je bil iz Srebrenice. Vukovarci so danes razseljeni, Đuro je v Avstriji, Šešelj pa je svoboden človek in lepo doma.

Besedilo ni lektorirano.

Gregorjevi tovariši
in ruski radar

Arhiv: Gregor Belušič

Tomaž Renko, leta 1991 vojak JLA v Zadru

17. septembra 1990 so me kot vojaškega obveznika Republike Slovenije v okviru SFRJ oblasti napotile v Šolo za rezervne oficirje artilerije (ŠRO) v Zadru. Nobenemu od fantov, ki smo bili vpoklicani na služenje obveznega vojaškega roka v JLA, se ni niti sanjalo, da se bo v kratkem času zgodil razpad Jugoslavije in da se bomo Slovenci znašli na strani tako imenovane "okupatorske vojske".

V Zadru so se že spomladi 1991 začele dogajati čudne zadeve, ki si jih nismo znali razložiti in so nam postale jasne šele kasneje. Čeprav smo bili v ŠRO in so nas učili za rezervne oficirje, smo imeli vojaki bolj malo informacij o tem, kaj se dogaja. Vendar sta življenje in delo potekala brez kakršnih koli posebnosti. Po šestmesečnem šolanju sem "po nacionalnem ključu" ostal v ŠRO kot namestnik poveljnika voda za naslednjo generacijo vojakov, ki so prišli na služenje in v kateri ni bilo Slovencev. V marcu 1991 smo polnili vse okvirje z bojnim strelivom za avtomatsko orožje. Bili smo alarmirani in zavzemali smo položaje v vojašnici, ki so nam bili dodeljeni za branjenje.

Kmalu po prihodu nove generacije je vodstvo preselilo celotno učno baterijo iz vojašnice K1 (v Zadru je bilo namreč preko 40 vojaških objektov) v K4. Postavili smo bojno zavarovanje mesta Zadar s šestimi minometi 120 mm. Takrat sem spoznal, da se dogaja nekaj resnega, saj smo imeli z minometnim ognjem pokrite pomembne točke v Zadru, kot so: MUP, občina, center mesta, vodovod ... Poleg minometov, ki so bili vkopani meter globoko, je bilo v neposredni bližini tudi približno 600 bojnih minometnih min.

Zanimivo je, da sem imel 26. junija, ko se je pričela vojna za Slovenijo, prost izhod v mesto. Ko sem poštno uslužbenko vprašal, zakaj ne morem vzpostaviti telefonskega klica s Slovenijo, mi je povedala, da je vojna. Po tem dnevu smo imeli vsi vojaki na služenju prepoved izhoda iz vojašnic. Čeprav so bili v moji bateriji vsi redni oficirji in podoficirji Srbi ali Črnogorci, moram povedati, da nisem imel z njimi nobenih težav. Spomnim se, kako me je zastavnik poklical k sebi v pisarno in mi rekel: "Tomaž, nemoj da mi bežiš preko ograde. Ako želiš van, dođi do mene, pa čemo zajedno preko glavne kapije." ("Tomaž, ne beži čez ograjo. Če želiš ven, pridi k meni in bova šla skupaj skozi glavna vhodna vrata.") Dogajalo se je namreč, da so predvsem Slovenci in Hrvati bežali preko ograde in so jih stražarji pri tem ustrelili.

S kolegi smo po tem, ko se je zvedelo za vojno v Sloveniji, tudi načrtovali pobeg iz vojašnice v MUP in potem domov, vendar tega nismo izvedli, ker je relativno kmalu prišla informacija, da se slovenske oblasti dogovarjajo z JLA, da bomo vsi slovenski vojaki lahko zapustili JLA in se vrnili domov. Na našo žalost se je to vleklo vse do začetka avgusta 1991. Ko sva se 7. avgusta 1991 z očetom vračala iz Zadra proti domu, sva morala iti preko otoka Paga, ker je bil Masleniški most že raketiran in porušen.

Moja zgodba o služenju vojaškega roka v Zadru ima srečen konec, česar pa ne morem reči za vojake ostalih narodov, ki so ostali v vojašnicah. Za marsikaterega se je zgodba končala tragično, ko so jeseni Hrvati v Zadru pričeli z napadi na vojašnice JLA, med katerimi sta bili tudi K1 in K4, v katerih sem služil državi in preživel leto dni svojega življenja.

Zase lahko rečem, da sem obdobje pred vojno za Slovenijo, med njo in po njej preživel brez kakšnih večjih težav. Za to se lahko verjetno najbolj zahvalim dejstvu, da so bili vsi aktivni oficirji in podoficirji v moji bateriji (pa čeprav – spričo novih okoliščin – sovražnih narodnosti) razumni in pošteni ljudje, ki so se zavedali, da vojaki na služenju nismo krivi za takšne ali drugačne politične odločitve, ki so pozneje vodile v zelo krvavo vojno na Balkanu.

Vladimir Žnidaršič, leta 1991 varnostni organ v rezervni sestavi TO

Prvi vojaki iz vojašnic v Ilirski Bistrici so začeli bežati že okrog 15. junija 1991. Med osamosvojitveno vojno je vojašnice zapustila večina vojakov JLA.

TO je 28. junija 1991 zapustila mesto, jaz pa sem ostal, in sicer v civilu. Moja naloga je bila predvsem pomagati vojakom JLA pri pobegu iz vojašnic in na ta način tudi oslabiti JLA.

Za to dejavnost sem najprej angažiral kosovske Albance, ki so živeli v Ilirski Bistrici. Ti so šli v vojašnice na obisk k svojim sonarodnjakom in jim povedali za načrt, kako bi jih spravili iz vojašnic. Organizatorji prebegov smo načrtovali, da bodo najprej zbežali Slovenci, toda prve tri dni so bežali samo kosovski Albanci. Ti so se namreč obvestili med seboj, vojakom drugih narodnosti pa so se to bali povedati oziroma jim tudi oni niso verjeli. Čez nekaj dni so začeli bežati še Slovenci, Hrvatje (Istrani in Dalmatinci) in nato še vojaki drugih narodnosti. Ocenjuje se, da naj bi na koncu v vojašnicah ostalo le od štirideset do petdeset vojakov.

Pri organizaciji prebegov so sodelovali in pomagali številni Bistričani, kot so prostovoljke Rdečega križa, člani Rafting kluba Mrzla uoda, jamarji, lovci, člani CB kluba Ahac, prebivalci hiš v neposredni bližini vojašnic ter številni drugi, ki so prebežnike skrivali po svojih domovih in zanje zbirali oblačila ter hrano.

Vojake v vojašnicah smo obveščali s pomočjo letakov s pozivom k pobegu in modrimi nalepkami rafting kluba, ki so bile razpoznavni znak. Tisti, ki smo pomagali vojakom, smo imeli znak nalepljen na avtomobilih in motorjih. S temi prevoznimi sredstvi so se predvsem mladi (okrog trideset jih je bilo) izmenično vozili okrog vojašnic in hitro odpeljali vojake, ki so pobegnili skozi ograje, čez zid ... Okrog vojašnice Ilirska Bistrica je bilo tudi minirano območje. Presenetilo nas je, ko smo izvedeli, da je mine postavil slovenski oficir, da bi preprečil bežanje vojakov iz vojašnice.

Prebegli vojaki so bili potem odpeljani v gasilski dom, Lesonit ali k posameznikom. Ko so bili na varnem, so to takoj sporočili svojcem. Vojaki so se najprej preoblekli v civilna oblačila, vojaška oblačila smo načeloma zažgali. Ko se je v skrivališčih nabralo dovolj prebežnikov, smo jih odpeljali z avtobusom ali z osebnimi vozili čez snežniške gozdove na cerkniško stran, kjer je bil zbirni center Žilce v organizaciji Civilne zaščite. Vojake smo peljali tudi do meje z Italijo ali pa so jih prišli iskat svojci v Ilirsko Bistrico.

BRIONSKA DEKLARACIJA

Slovenska osamosvojitvena vojna se je uradno končala v nedeljo, 7. julija 1991, ko so se na Brionih sestali predstavniki Slovenije, SFRJ in Evropske skupnosti. Sprejeta je bila t. i. Brionska deklaracija, s katero je bil uveden trimesečni moratorij za slovensko osamosvajanje.

Kljub temu sta slovenska vojska in milica ohranili popolno suverenost na slovenskem ozemlju in zato je Predsedstvo SFRJ 18. julija sprejelo odločitev, da se JLA v treh mesecih z orožjem in opremo umakne iz Slovenije.

Zadnji vojaki JLA so Slovenijo zapustili iz koprskega pristanišča v noči s 25. na 26. oktober 1991.

Pripadniki TO v Podgradu spremljajo vračanje tankov in transporterjev z mejnih prehodov z Italijo v vojašnico. Večina tankov in samohodnih topov se je v desetih dneh pokvarila in so jih odpeljali v Ilirsko Bistrico na vlačilcih.

Foto: Franc Ratek/ Arhiv: Tomo Kosančič

Tomo Kosančič, leta 1991 miličnik Oddelka milice Podgrad

Po desetih dnevih so se enote JLA začele vračati v svoje vojašnice. Trase, po katerih so se vračale, smo zavarovali, ker nismo bili prepričani, ali bo JLA premirje upoštevala. Na srečo do incidentov ni prišlo, prav tako ne tudi kasneje, če odmislimo zbadanje in žaljivke, ki smo jih bili deležni od oficirjev in nekaterih vojakov JLA ob odhodu njihovega zadnjega vojaka iz koprške luke.

Pripadniki milice nadzirajo vračanje tankov v trnovsko vojašnico.

Foto: Tomo Šajn

Žrtve osamosvojitvene vojne v Sloveniji

PRIPADNIKI TERITORIALNE OBRAMBE

Padli v bojih

Jernej Molan, Edvard Peperko, Peter Petrič, Vincenc Repnik, Franc Uršič

Umrli zaradi drugih vzrokov

Dušan Črešnar, Bojan Gorenc, Janko Knavs, Andrej Kunaver, Miroslav Moljk, Sebastijan Miran, Marjan Smodič, Dražen Šantel, Edo Taškar, Jože Vavtar, Anton Žakelj

PRIPADNIKI ORGANOV ZA NOTRANJE ZADEVE

Marjan Dobešek, Željko Ernoič, Robert Hvalc, Stanislav Strašek, Bojan Štumberger, Franc Šoster

SLOVENCA V JLA

Anton Mrlak (VP 3880 Pleso), Franc Špelko (VP 8164 Maribor)

DRUGI SLOVENSKI DRŽAVLJANI

Boris Adam, Mohor Bergant, Milan Bučar, Bratislav Djordjevič, Alojz Gaube, Anton Kotar, Dragan Lukić, Stanislav Požar, Dušan Sušnik, Janez Svetina, Josef Šimčik, Ismet Velagić

Vir: Stanonik, M. (ur.) in Uršič, I. (ur.), (2011). Moški na položajih, ženske v strahu, otroci na češnjah. MNZS, Ljubljana, str. 52

Med osamosvojitveno vojno je bilo še dvanajst žrtev med državljani drugih držav ter več kot štirideset žrtev na strani pripadnikov JLA.

Foto: Bobo

Tanki JLA na železniški postaji Pivka, pripravljeni na odhod v Luko Koper.

Vojaki JLA v koprski luki zapuščajo Slovenijo.

Arhiv: Združenje Sever

SPOMINJAJO SE

ZASTAVA NA SNEŽNIKU V ČAST SAMOSTOJNI SLOVENIJI

Petnajst članov šolske planinske skupine OŠ Dragotina Ketteja v Ilirski Bistrici nas je obiskovalo osnovno planinsko šolo. Predavanja in praktične vaje so potekale od februarja do konca maja. Zvedeli in naučili smo se marsikaj koristnega in zanimivega. Svoja praktična znanja smo nameravali preizkusiti na dvodnevem izletu na naš Snežnik. Izleta smo se zelo veselili. Do Sviščakov nas je prepeljal šolski kombi. Od tam pa smo v sončnem popoldnevu, 25. junija pohiteli na Snežnikov vrh.

V čast samostojni Republiki Sloveniji smo zvečer na Snežniku zakurili velik kres. Gotovo so ga občudovali vsi, ki so ga videli daleč po domovini. Zelo vznemirljivo je bilo, ko smo ob petju stare slovenske himne z droga spustili republiško zastavo z zvezdo in z novo himno dvignili slovensko trobojnico v čast novi samostojni državi Sloveniji. Zastava je bila še brez grba, saj nove uradne zastave še nismo imeli.

Obisk Snežnika smo izkoristili tudi za koristno delo. Naslednji dan smo pospravili drvarnico, s kamenjem smo prekrili smetišče in pobrali vse smeti, ki so jih nemarneži pozabili vzeti s seboj v dolino. Ob povratku smo si ogledali še Snežniško brezno, Srednji in Mali Snežnik ter občudovali prekrasno snežniško cvetje, ki je prav v tem času najlepše cvetelo.

Na Sviščakih smo si pripravili kosilo, želeli pa smo obiskati še Črni dol in našo najstarejšo planinsko postojanko. Presenetila pa nas je novica, ki smo jo slišali po radiu, da so iz bistriških vojašnic krenili prvi tanki jugoslovanske vojske. Pretela je vojna za domovino. V strahu pred grozečo nevarnostjo smo se hitro vrnili domov.

*Adrijana Iskra,
6. razred OŠ D. Kette, Ilirska Bistrica
Planinski vestnik, november 1991*

Člani šolske planinske skupine
na Snežniku razvijajo slovensko zastavo,
25. junij 1991

Foto: Vojko Čeligoj

Vir: Čeligoj, V. (ur.). (2000). Knjiga o Snežniku, str. 125

Proslava 26. junija 1991 na Hribu svobode je pospremila zvonjenje cerkvenih zvonov, po hribih v občini Ilirska Bistrica pa so zagoreli kresovi.

Slavnostni govornik na proslavi je bil Stanislav Prosen, takratni predsednik Skupščine občine Ilirska Bistrica, ki je tudi zasadil spominsko lipo. Proslavo je povezoval Franc Gombač, nastopila sta Mešani pevski zbor Avgust Šuligoj in Moški pevski zbor Dragotin Kette pod vodstvom Dimitrija Grlja ter Cerkevni mešani pevski zbor pod vodstvom Nives Pirih.

Na proslavi so sodelovali tudi učenci OŠ Dragotina Ketteja iz Ilirske Bistrice.

Utrinki s proslave na Hribu svobode

Arhiv: Občina Ilirska Bistrica

Mag. Stanislav Prosen, leta 1991 predsednik Skupščine občine Ilirska Bistrica

Kot predsednik občinske skupščine sem bil tudi predsednik občinskega Sveta za zaščito in obrambo. Po reorganizaciji TO spomladi 1991 pa tega organa ni bilo več in občinsko vodstvo ni bilo več pristojno za obrambne zadeve. Hkrati so nam bila odvzeta vsa pooblastila za morebitna pogajanja z JLA.

Spominjam se, da je 26. 6. 1991 minil v veliki euforiji, pričakovanju, veselju. Da so tega dne po 13. uri tanki zapustili vojašnico v Trnovem in odšli proti mejnim prehodom z Italijo, sem izvedel od drugih Bistričanov na ulici.

Na občini nismo vedeli, kaj naj naredimo, kako naj reagiramo, saj od slovenskega vrha nismo prijeli nobenih navodil.

Razmišljali smo, da bi odpovedali predvideno proslavo na Hribu svobode, hkrati pa smo se tudi bali, da ne bi prišlo do kakršnih koli konfliktov z JLA oziroma provokacij.

Okrog 21. ure se je začela osrednja proslava na Hribu svobode. Proslavo so organizirale stranke v občini, povezane v Demos, prireditvev z zabavo in plesom je v večernih urah potekala tudi na Trgu maršala Tita. Na Hribu svobode smo simbolno posadili tudi lipo. Po proslavi smo odšli še na mejni prehod Jelšane, kjer sta bila tega dne že postavljena dva zabojnika za nastajajoči mejni prehod, miličniki pa so že opravljali mejni nadzor vozil in potnikov.

Po spopadu pri Kosezah me je v petek, 28. 6. 1991, že takoj po 1.00 zbudil telefon. Klicali so me s poveljstva vojašnice v Ilirski Bistrici in mi veleli, naj se v petih minutah zglasim tam. Nisem vedel, kaj naj naredim. Poklical sem v štab TO v Postojno. Dobil sem le dežurnega, ki mi je rekel, naj ravnam po svoji presoji. Ker se nisem takoj odzval na klic iz vojašnice, me je čez približno petnajst minut ponovno poklical general Krstevski, pomočnik poveljnika reškega korpusa z Reke, in mi zagrozil: če se v petih minutah ne zglasim v vojašnici, mi bodo porušili hišo; grozil je tudi moji družini. Poklical sem poveljnika vojašnice podpolkovnika Vlada Hodalja, ki me je pričakal pred vojašnico. Tja so poklicali še predsednika Izvršnega sveta občine Jožeta Roliha, predstavnika Elektra Primorske Romana Koprivo in direktorja podjetja Transport Julijana Lavrenčiča; slednji v vojašnico ni prišel.

Vodstvo JLA je zahtevalo, naj obema vojašnicama takoj priključijo vodo in elektriko, brez katerih so ostali prejšnji dan. V vojašnici so sicer imeli generator, s pomočjo katerega so se oskrbovali z elektriko. Poleg tega so zahtevali takojšen umik barikad. Jaz sem bil na ta sestanek klican kot predsednik Skupščine in predsednik Sveta za zaščito in obrambo, saj je JLA mislila, da ta svet še vedno deluje in ima pristojnosti.

Gospoda Koprivo z Elektra Primorske so okrog 3.00 izpustili iz vojašnice, da bi jim čim prej nazaj priklopili elektriko. Pred odhodom je Kopriva poveljnikom rekel, da bo do ponovne priključitve na električno omrežje prišlo le, če dobi takšna pooblastila od svojih nadrejenih.

Okrog 5.00 je vojašnica v Ilirski Bistrici ponovno dobila elektriko. Približno takrat me je poklical tudi general Čad z Reke in mi rekel, naj ukrepam glede odstranitve barikad in ureditev drugih razmer na Bistriškem. Povedal sem mu, da takšnih pooblastil nimam. Nato so nas še peljali pogledat tovornjak, ki so ga s koseškega mostu že prepeljali v vojašnico; v njem so bili prejšnji večer ranjeni vojaki JLA. Iz vojašnice smo lahko odšli okrog 6.00.

V naslednjih dneh, ko so se iz mesta umaknile vse enote TO, sem se še večkrat sestal s predstavniki JLA, dvakrat tudi z generalom Marjanom Čadom v Domu JLA (današnjem Domu na Vidmu). Na teh pogovorih sta bila navzoča tudi tedanji komandir postaje milice Franc Kovač in poveljnik bistriške vojašnice podpolkovnik Vlado Hodalj, ki je bil Hrvat, zato mu JLA ni zaupala in ga je v teh dneh vedno spremljal srbski oficir.

Pogajali smo se predvsem o prevozih JLA med Ilirsko Bistrico in Reko ter o protiarmadnih grafitih, ki so se takrat pojavljali po mestu.

Od mene so vsakič zahtevali, naj uredim razmere, in vedno sem povedal, da za to nimam pooblastil.

Srečanje s predstavniki JLA smo imeli tudi na mejnem prehodu Jelšane. Tam smo se srečali, ker pripadniki JLA niso smeli na slovensko ozemlje z oborožitvijo, imeli so lahko le pištole. Spominjam se, da je bil tank JLA s hrvaške strani uperjen s cevjo proti nam, s slovenske strani pa so bili v borovcih nad mejnim prehodom v zasedi slovenski teritorialci.

V spominu mi je ostalo tudi srečanje s poveljnikom Hodaljem. Podpolkovnik je poklical komandirja milice Franca Kovača in mene. Predlagal je, da se dobimo zunaj obzidja vojašnice pri poznejši zobni ambulanti, ker ga v vojašnici vedno zasledujejo in mu prisluškujejo. Povedal je, da je dobil obvestilo, da se pripravlja napad JLA na Ilirsko Bistrico. Rekel je, da bo dezertiral iz JLA, ko bo izdan ta ukaz. Do tega pa na srečo ni prišlo.

Za JLA na Bistriškem lahko rečem, da je bila vseskozi korektna. Tudi ob odhodu iz Ilirske Bistrice oktobra 1991 ni povzročila nobene večje škode na stavbah in opremi v kompleksu vojašnic.

Sodelovanja med občinskim vodstvom in TO v dneh vojne skoraj ni bilo, saj se je po 27. juniju TO umaknila iz mesta; z milico pa je bilo sodelovanje zelo dobro.

Slavnostni govornik na proslavi
mag. Stanislav Prosen
in drugi sodelujoči

Arhiv: Občina Ilirska Bistrica

Silva Dekleva, prostovoljka Rdečega križa Ilirska Bistrica

Med osamosvojitveno vojno leta 1991 sta bistriški Rdeči križ vodili Milka Prosen kot predsednica in Nada Čeligoj kot dolgoletna in požrtvovalna sekretarka.

Hkrati je delovala še ekipa, ki je štela do deset prostovoljk. Ena izmed njih je bila tudi Silva Dekleva iz Rozmanove ulice v Ilirski Bistrici, ki se spominja, da so v vojnih dneh prostovoljke na sedežu Rdečega križa v Ilirski Bistrici dežurale pri telefonu štiriindvajset ur na dan. Prostovoljke, ki so imele ob tem delu tudi službo in svojo družino, so se pri dežurstvih menjavale na nekaj ur po dogovoru – kot je katera imela čas. Telefon je neprestano zvonil, saj so jih klicali svojci vojakov iz celotne Jugoslavije, ki so bili na služenju v JLA v Ilirski Bistrici. Prostovoljke so zabeležile, kdo in od kod je klical, po kom je poizvedoval, kje naj bi bila ta oseba.

Vojake so iskale preko Vladimirja Žnidaršiča, ki je s sodelavci pomagal prebežnikom pri pobegu iz vojašnic. Žnidaršič je prostovoljkam povedal, kam in kdaj bo pripeljal vojake.

Naloga prostovoljk je bila, da so priskrbele obleko in hrano za prebegle vojake, poiskale zvezo, da so jih čim hitreje prepeljali iz Ilirske Bistrice na druge lokacije. Oblačila in večino hrane za vojake so sproti dobivale od Bistričanov.

Gospa Dekleva se tudi spominja, da sta prišla v času vojne na sedež Rdečega križa dva Hrvata, doma iz Opatije, ki sta se želela vključiti v Teritorialno obrambo, toda to ni bilo mogoče.

Najpomembnejša dejavnost Rdečega križa je pravočasno in učinkovito nuditi pomoč vsem, ki so se znašli v stiski.

V skladu s tem so prostovoljke nadaljevale svoje delo tudi po koncu slovenske osamosvojitvene vojne, saj so kmalu po odhodu JLA z Rdečega križa Slovenije dobile nalogo, da morajo vojašnico v Trnovem počistiti in jo pripraviti za sprejem beguncev iz delov nekdanje Jugoslavije, ki so bežali pred vojaškimi spopadi.

Milka Prosen, leta 1991 predsednica Rdečega križa Ilirska Bistrica

Ilirskobistriška sekretarka Rdečega križa (RK) Nada Čeligoj me je kot tedanjo predsednico občinskega RK obvestila, da jugoslovanski RK poizveduje po nekem Makedoncu, ki je odšel v Slovenijo, da bi poiskal vnuka na služenju vojaškega roka v JLA v Ilirski Bistrici, za katerim so tedanje politične okoliščine zabrisale sled. Nesreča je bila, da je možu prav tiste dni, ko je bil na poti v iskanju vnuka, umrla bolna žena. Treba ga je bilo najti in ga obvestiti o smrti.

Z Nado sva se odpravili v bistriško vojašnico: od vojaka na "kapiji" prek številnih častnikov različnih činov končno do komandanta Vlada Hodalja. Brez traku z oznako RK na rokavu ne bi prišli nikamor, tako pa sva vendarle komandantu dopovedali, da je edini razlog za najin obisk obvestiti človeka o ženini smrti. Makedonca sva končno našli sedečega v čakalnici, kjer je verjetno že dva dni pričakoval informacije o vnuku. Mladeniča namreč ni bilo v Ilirski Bistrici. S svojo enoto je bil že "na položaju" oziroma v Špilji v Račicah. Komandanta sva naposled pregovorili, da je izdal dovolilnico, da možaka sami odpeljeva tja. Nada, Makedonec in jaz smo se odpravili proti Račicam. S kolegico mu nisva mogli takoj povedati, kaj se je zgodilo na njegovem domu. Spraševali sva ga, koga ima še doma. Odgovoril je, da ima le bolno ženo. Vnuka je šel iskat na njeno željo.

Mož nama je povedal, da njegov sin živi v Švici in da je vnuk prišel v Jugoslavijo le zato, da bi odslužil vojaščino in se nato vrnil v domovino. Ko ga je žena prosila, naj poišče vnuka, je moža zaskrbelo: "Kako naj grem v Slovenijo, ko pa si ti tako bolna. Pa če umreš?" In žena mu je odgovorila: "Pa kaj če umrem! Jaz sem stara in bolna!" Nisva mu mogli več skrivati resnice. Ko je izvedel za žalostno novico, je zajokal in spomnim se, kako je njegova srajca okrog pazduh v trenutku postala mokra, temen krog pa se je širil še navzven.

Prispeli smo do Račic in do prve oborožene straže pred Špiljo. Šele uniforma, orožje, zastraženost, spraševanje, izmenjavanje odgovornih oseb, ki so nas hodile spraševati, kaj sploh počnemo tam, so mi dali začutiti, v kako nevarno ekspedicijo sva se nič hudega sluteči ženski podali. Stali smo in čakali. Nenadoma je do nas prišel tudi neoborožen uniformiran fant in z dedom sta si pod mogočno dišečo lipo padla v dolg objem veselja in žalosti, smeha in solz. Srečanje ni trajalo dolgo. Kljub napetosti so nam fantje prinesli kavo in vsak trenutek poskušali izkoristiti, da bi od naju izvedeli, "kako je zunaj, kaj se dogaja, kakšen je položaj". Ob slovesu je k meni pod lipo, ki sem jo v tistih trenutkih imela za svojevrsten simbol, pristopil tudi mlad poveljnik strogega in neprijaznega obraza. Podal mi je roko in jaz sem jo takoj stisnila, da bi mogel začutiti moj globoki srd zaradi vsega takratnega dogajanja. "Jao, kako ste jaki!" je rekel, jaz pa sem – v tistem trenutku pripravljena na karkoli – odvrnila: "Zato, da vidite, kako močne smo Slovenke!"

Med vračanjem v Ilirsko Bistrico je bil mož molčeč in spokojen. Ponavljal je le, kako je srečen, da je vnuk živ in zdrav, ter da mu je zdaj vseeno, tudi če sam umre. Mož sva nato odpeljali na železniško postajo, še prej sva mu kupili hrano in pijačo za dolgo pot domov.

Res je, da ta zgodba ne more naslikati vseh čustev strahu, negotovosti pa tudi sreče, veselja in ljubezni, ki so se v meni, močna, kakor so bila, tistega dne kar vrstila. Najbrž ne bom nikoli pozabila trenutka, ko je možakar daleč v tujem svetu izvedel za ženino smrt, pa tudi ne trenutka, ko je uzrl svojega skorajda izgubljenega vnuka. Majhen dogodek sredi velike teme slovensko-jugoslovanskega konflikta, a zelo velik dogodek za nekega moža in vnuka pa tudi za dve navdušeni aktivistki RK, bi lahko rekla.

Foto: Žiga Tomažič

Vhod v Špiljo danes

Marjan Mikuletič, Mala Bukovica

Politiko sem vedno prepuščal drugim in se v času osamosvajanja Slovenije pripravljaj na lastno osamosvajanje. Pripravljaj sem se na poroko. Bila naj bi tri dni po razglasitvi. V šali sem večkrat omenil, da se lahko zgodi, da bo poroka tri dni po okupaciji Slovenije. In res, sredi priprav na poroko sem kot rezervist dobil poziv v TO. Oblekli so me v maskirno uniformo, naložili na kamion, kjer so že bili zbrani drugi vojaki, in po prašni makadamski poti smo se odpeljali na Gomance v lovsko kočo. Lačni in žejni nismo bili, bili pa smo zelo slabo oboroženi. Imeli smo le orožje, ki smo ga uporabljali za stražo. To so bile le štiri nemške brzostrelke iz druge svetovne vojne in še za te smo imeli le kakšnih deset nabojev. Skratka, kriza. A bili smo mladi in razposajeni, kaj nas čaka, ni vedel nihče.

Tri dni pred načrtovano ženitvijo sem pri komandirju le uspel izprositi dovoljenje, da so me izpustili domov, da opravi še zadnje priprave na poroko. Tako sem bil v četrtek v trgovini, kjer je današnji Bife Urška. Kar naenkrat smo zaslišali glasno grmenje in vsi stekli iz trgovine. Zagledali smo tank (T55), ki je pripeljal iz smeri Transporta. Zaletel se je v kamion, ki je ravno pripeljal pijačo v gostilno Pri Matetu. Zaboji steklenic so se razsuli po cesti, a tank je nadaljeval svojo pot in se za nesrečo ni niti zmenil. Na križišču je zavil na glavno cesto, ne da bi se zaustavil. Za njim je sledila še cela kolona tankov. Bilo je neverjetno in grozno. Moje telo je spreletel srh. Takoj sem se odpravil domov. Celotno mesto je bilo blokirano. V smeri Koseze je bila pot blokirana pri današnji gostilni Danilo, tako da sem pot poskušal nadaljevati mimo Žabovce. Tudi tu je bila blokada. Cesto je zapiral buldožer iz kamnoloma in ta se mi je umaknil, da sem lahko prišel domov.

Doma smo ves čas preživeli ob poslušanju radia in televizije. Samostojna Slovenija se je znašla v vojni. Kljub temu smo s pripravo na poroko nadaljevali. Vse je bilo organizirano in pripravljeno: nevestin poročni šopek, poročna torta, rezervacija večerje na dvorcu Zemono ... A razmere so se zaostrovale. Po Sloveniji so bili boji in marsikatera cesta je bila zaprta. Prav tako tudi cesta proti Zemonu. V petek zvečer smo morali poroko odpovedati. V nedeljo zjutraj so se okoli devete ure oglasile sirene za zračni napad. Vsi prestrašeni smo poiskali zavetje v predoru pod železniško progo. Po priporočilu moje mame, ki je že preživela drugo svetovno vojno, smo si po tem dogodku pripravili nahrbtnik z najnujnejšimi stvarmi za odhod od doma ob morebitnem napadu. Moški pa smo v predor prinesli nekaj desk ter iz njih sestavili klopi in tako napravili zaklonišče.

Prišel je nov teden. Bil sem na dopustu, vojna se je nadaljevala, življenje je teklo naprej. V petek smo se odločili, da bo poroka v soboto. Tokrat naj bi bila v Ilirski Bistrici. In tokrat je uspelo. V ponedeljek sem odšel v službo, saj sem dopust za poročno potovanje že izkoristil. Takoj zjutraj sem dobil nov poziv v vojsko. Zborna mesto je bilo v hlevih pred Zabičami. Od tam so nas odpeljali najprej na položaje v Jelšane in nato še v Podgrad. Na glavnem križišču smo skupaj z milico preverjali mimoidoča vozila. Oblečeni smo bili že v nove uniforme in oboroženi z novim avtomatskim orožjem. Spominjam se, da smo dobili urgentni klic z obrazložitvijo, da pri Zalčih pristaja helikopter. Naložili smo se v kombi in šli pogledat tja, a na kraju smo zagledali le kmeta, ki je s kosilnico kosil travo.

Žal vsi dogodki niso bili tako zabavni. Vseeno pa sem imel srečo in petindvajset dni, ko sem bil vojak za osamosvojitve Slovenije, preživel brez slabih spominov in brez izstreljenega naboja.

Postavitev mlaja na Trgu maršala Tita v Ilirski Bistrici

Arhiv: Občina Ilirska Bistrica

Spomini gospe Nataše

V času osamosvojitvene vojne sem bila zaposlena v Domu upokojencev Sežana. Z vlakom smo na delo potovali ljudje različnih narodnosti tedanje Jugoslavije. Tako sva se zblížali z mlado ženo iz Srbije, ki je bila zaposlena v bolnišnici in je bila žena jugoslovanskega oficirja. Na vlaku se je šušljalo, da se pripravlja vojna, da oficirji bežijo. Mlada žena je bila tiha in z ničimer ni dala slutiti, da je ne bomo nikoli več videli. Naslednjega dne je ni bilo več na vlaku. Velikokrat sem še mislila nanjo. Najbrž je doživljala hude stiske, ko je morala za seboj zabrisati vse sledi, pustiti službo, dom in prijatelje. Čez noč je postala sovražnica, ker je bila kot oficirjeva žena del prejšnjega režima. Prav tako smo v domu čez noč izgubili glavno sestro, ki je bila doma iz Srbije. Spominim se, da je vodstvo povsod poizvedovalo za njo, a sledi so se preprosto izgubile.

Ko so bile že postavljene barikade in vlaki niso odpeljali proti domu, smo ob alarmu ostali ujeti v zaklonišču železniške postaje. Sirene so neusmiljeno tulile in spominim se, da mi je šlo na jok ob misli, da morda ne bom več videla najdražjih.

Po osamosvojitvi sem delala v begunskem zbirnem centru in nikoli ne bom pozabila stisk žena in otrok iz Bosne, ki niso vedeli, kako je z njihovimi možmi, sinovi, očeti in svojci, ki so ostali doma ujeti v vojni, ki ji ni bilo videti konca.

In čeprav sem ponosna na svojo domovino, ne morem pozabiti človeškega trpljenja in stisk ljudi, ki so čez noč postali sovražniki drug drugemu.

Lipa na Hribu
svobode,
posajena v
čast
samostojni
Sloveniji, stoji
še danes.

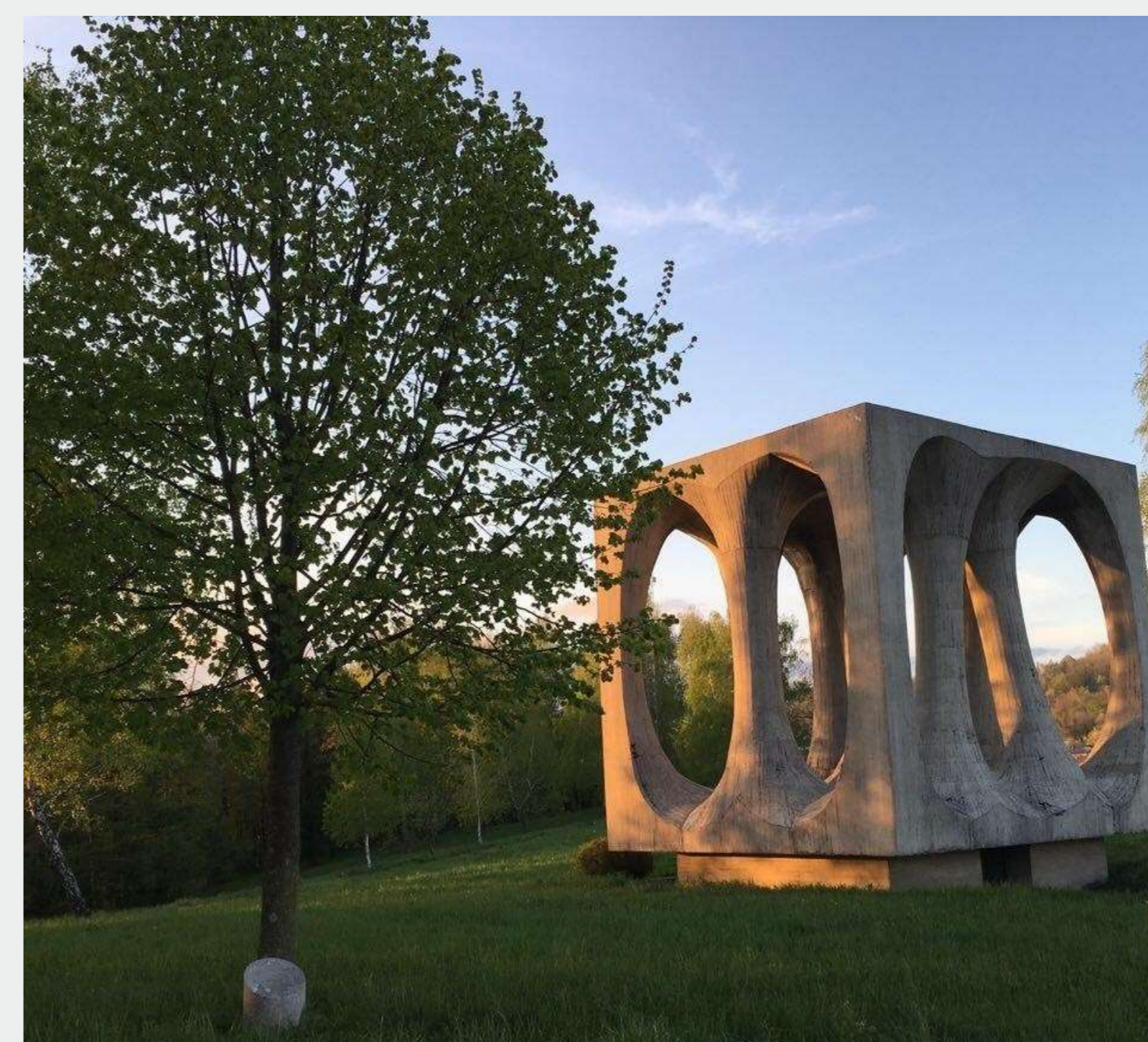

Foto: Rebeka Dekleva